

Tefsir Araştırmaları Dergisi

The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2021 (Nisan/April)

Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümlerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri

Mistakes in the Translation of the Qur'an by Non-Muslims and Their Negative Effects on Islam and the Image of the Prophet in the West

Sabri ÇAP

Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri
Hadis Anabilim Dalı

Associate Professor, İzmir Kâtip Çelebi University, Faculty of Islamic Sciences, Basic
Islamic Sciences, Department of Hadith,
İzmir, Turkey

sabricap@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1999-2893>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 02/01/2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 02/03/2021

Yayın Tarihi/Date Published: 30/04/2021

Atıf / Citation: Çap, Sabri. “Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümlerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Nisan/April 2021), 22-60.

<https://doi.org/10.31121/tader.852644>

İntihal: Bu makale, İThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by İThenticate. No plagiarism detected.

Copyright © Published by The Journal of Tafsir Studies

Sakarya/Turkey

Bütün hakları saklıdır/All rights reserved.

Özet

Erken dönemlerden itibaren Bizans'ta ve daha sonra da Avrupa'da İslâm'a karşı koyabilmek veya misyonerlik maksadıyla bazı âyetler, daha sonra Kur'an'ın tamamı Grekçe ve Latince'ye tercüme edilmiştir. Hem Bizans'ta hem de Batı'da Kur'an Hz. Peygamber'in risaletini reddetmek için ilgi uyandırmıştır. Bu sebeple sadece Kur'an'ın tercümesini hedefleyen çalışmalar oldukça geç dönemlerde yapılmıştır. Ancak bilhassa art niyet, Arapça bilgisinin yetersizliği, İslâmî kavramların bilinmemesi ve literal tercüme gibi sebeplerle Kur'an tercümelerinde pek çok hatalar ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan Müslümanlar XX. asra kadar sadece kendi dillerinde Kur'an meâlleri yazmışlar, Müslüman olmayan topluluklara hitap etmek maksadıyla Kur'an'ı yabancı dillere çevirmeyi düşünmemişlerdir. Hatta Kur'an, bazı Müslüman toplumların dillerine gayr-i müslimler tarafından çevirilmiştir. Bu makalede Doğu'da ve Batı'da yapılan Kur'an tercümelerinde görülen hataların olumsuz ve gerçek dışı İslâm anlayışına etkileri ve Kur'an tercümelerine dayanan menfi Hz. Peygamber imajı ele alınmıştır. Araştırmada öncelikle ilk tercüme dikkate alınmış, daha objektif Kur'an tercümelerinin görülmeye başlandığı Aydınlanma dönemi sonrası çalışmalar dışarıda tutulmuştur. Çalışmanın amacı hatalı Kur'an tercümelerinin sebep olduğu yanlış İslâm ve Hz. Peygamber anlayışını ortaya çıkararak bütün dünyada artış gösteren İslâmofobiye karşı Müslümanların dünya dillerinde Kur'an tercümeleri yapmalarının ve Hz. Peygamber'i doğru tanıtan eserler yazmalarının zorunluluğuna dikkat çekmektir. Zira günümüzde de birçok dildeki Kur'an tercümeleri Müslümanlar tarafından değil gayr-i müslimler tarafından yapılmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Oryantalizm, Kur'an Tercümeleri, Hz. Muhammed, Avrupa, İslâmofobi.

Abstract

From early ages, some verses of the Holy Qur'an were translated into Greek and Latin in order to resist Islam or for missionary targets, later its translation was carried out in Byzantium and later in Europe. Both in Byzantium and the West, The Qur'an aroused interest in rejecting the Prophet's prophethood. For this reason, studies aiming only at the translation of the Qur'an were carried out quite late. However, many mistakes have been made in the translations of the Qur'an due to reasons such as malicious intent, insufficient knowledge of Arabic, not knowing Islamic concepts and literal translation. On the other hand, Muslims did not write the articles on the Qur'an, but only in their own language until the 20th century, and they did not intend to translate the Qur'an into foreign languages in order to appeal to non-Muslim communities. Even, the Qur'an was translated into the languages of some Muslim societies by non-Muslims. In this article, the effects of the mistakes in the Qur'an translations made in the East and the West on the negative and unrealistic understanding of Islam and, the negative image of the Prophet based on the translations of the Qur'an have been examined. In our study, the first translations were taken into consideration, and the studies after the Enlightenment period, when more objective Qur'an translations began to be seen, were excluded from the study. The aim of the study is to explain the wrong perception about Islam and the Prophet caused by erroneous translations of the Qur'an, and also to draw attention to the necessity of the translation of the Qur'an by Muslim translators in world languages and to write works introducing the Prophet correctly against Islamophobia, which has increased all over the world. Because today, unfortunately translations of the Qur'an in many languages continue to be made by non-Muslims.

Keywords: Hadith, Orientalism, Translations of the Qur'an, the Prophet Muhammad, Europe, Islamophobia.

Giriş

Kur'an, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve ilk muhatapları olan Arapların diliyle nâzil olmuştur. Resûl-i Ekrem hayatta iken, Hudeybiye muâhadesi sonrasında civar devletlere gönderilen elçiler tarafından sınırlı sayıda âyetin tercüme edilmesi bir tarafa bırakılacak olursa, Kur'an'ın tercümesine ciddî anlamda ihtiyaç duyulmamıştır. Fakat Selmân-ı Fârisî'nin (ö. 36/656) Farsça'ya

yaptığı tercüme gibi¹, Arapça dışında başka dilleri bilen² ve Arap asıllı olmayan bir kısım sahâbenin kendi milletlerine mensup kişiler için yaptıkları bazı sözlü-yazılı tercümelerden söz edilebilir.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra bilhassa dört halife ve Emevîler zamanında İslâm fetihlerinin hızla artması sonucu Arapça bilmeyen yeni Müslümanlar için bazı tercümelerin yapılmış olması da tabiidir. Ancak, İslâm'ı kabul eden toplulukların hızlıca Arapça öğrenmelerinin bir sonucu olsa gerek, ilk asırlarda yapılmış olan bir Kur'an tercümesi tesbit edilememiştir. Bununla birlikte aşağıda işaret edileceği üzere hicrî III. asırdan itibaren Kur'an'ın Farsça ve Uygurca gibi dillere tercüme edildiğinden bahsedilmektedir.

İlk asırlar bir tarafa, sonraki dönemlerde de Türkler, İranlılar ve Boşnaklar gibi İslâm'ı kabul eden milletlerin dilleri dışında, İslâm'ı tebliğ etmek amacıyla Müslümanlar tarafından Kur'an'ın başka dillere çevrildiğine dair bir bilgiye rastlayamadık. Hatta halkının çoğunluğu veya büyük bir kısmı Müslüman olan bazı milletlerin veya İslâm ülkelerinin dillerindeki Kur'an tercüme, bir Müslüman tarafından değil, o ülkelerin vatandaşı olan gayr-i müslimler tarafından yapılmış ya da başta İngilizce olmak üzere başka dillerden yine bir gayr-i müslim tarafından tercüme edilmiştir. Nitekim, Kur'an'ın Hintçe'ye tercümesi bir Hıristiyan papaz olan Ahmet Şah Mesih tarafından yapılmış ve 1915'de basılmıştır.³ Kur'an'ın ilk Bengalce tercümesi ancak 1881 yılında bir Brahman ve 1892'de bir Hıristiyan tarafından yapılmıştır.⁴ Kur'an'ın Çince'ye tam çevirisi de Japonca ve İngilizce çevirilerden faydalanılarak bir gayr-i müslim tarafından yapılmıştır. İmam Maug Menging adlı Müslüman bir âlim, ancak 1932 yılında üç Çin lehçesinde Kur'an meâli yazmış ve bu 1946 yılında basılabilmektedir.⁵ Müslümanların ve Hıristiyanların hâkim oldukları coğrafyadan oldukça uzakta bulunan Japonya'ya Hıristiyanlık 1549 yılında girerken İslâm ancak XIX. asrın ikinci yarısından sonra girebilmiştir.⁶ Fakat Japonya Osmanlı ile siyâsî münasebetleri sebebiyle İslâm'la tanışmış olmasına rağmen ilk Japonca meâl bir gayr-i müslim tarafından

¹ Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi (Bir Deneme)*, terc. Mehmet Sait Mutlu (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1965), 64.

² Zeyd b. Sâbit (ö. 45/665) ve Abdullah b. Amr b. Âs (ö. 65/685) gibi Arapça'dan başka dilleri bilen sahâbiler hakkında bkz. İbrahim Kutluay, "Zeyd b. Sabit'e Yahudi Yazısını/Dilini Öğretme Talimatı Verilmesi ile İlgili Rivayetler Üzerine", *Hadis Tetkikleri Dergisi* VII/2 (2009), 135-136.

³ Hüseyin Yaşar, *Avrupa ve Kur'an Avrupa'da Kur'an Araştırmaları ve Çevirileri Üzerine İnceleme* (İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2002), 28; Kırş. Hidayet Aydar, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi* (İstanbul : Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996), 124.

⁴ Bu hususta bkz. Mofakhkhar Hussain Khan, "Kur'an-ı Kerim'in Bengalce Tercümelerinin Tarihçesi", çev. Mustafa Dağlı, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1983), 377-378.

⁵ Yaşar, *Avrupa ve Kur'an*, 134; Aydar, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, 29.

⁶ Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Dinleri", *Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (İstanbul: Milet Nihal Yayınları, 2019), 279-280.

İngilizce bir meâlden yararlanılarak 1920 yılında yazılmıştır.⁷ Yine birçok Müslüman ülkenin dilinde bir Kur'an meâli, Avrupa ülkelerine kıyasla asırlar sonra ancak gerçekleşebilmiştir. Belirtmeliyiz ki, XXI. asırda henüz Kur'an'ın tercüme edilmediği birçok dilin bulunduğunu tahmin etmek zor değildir ve bu durum Müslümanlar için bir eksikliklerdir.

Erken dönemlerden itibaren Müslümanlar tarafından yapılmış kısmî veya tam Kur'an tercümelemelerine sahip olmamakla birlikte ilk asırlardan beri gayr-i müslimlerin yaptığı bazı tercümelemeler bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı İslâm'a reddiye yazmış olan kişilere aittir. Aşağıda genişçe ele alınacağı üzere, ister birkaç âyetin tercümesi, ister Kur'an'ın tamamı olsun, bu tercümelemeler bir kısım hatalar içermektedir. Müslümanlar İslâm'ı anlatmak için muhataplarının dillerinde eserler yazmayı önemsemedikleri gibi, bazı reddiyeler bir tarafa bırakılacak olursa, gayr-i müslimlerin İslâm hakkında yaptıkları tercüme ve teliflerle de yeteri kadar ilgilenmemişler, yapılan hatalara duyarız kalmışlardır. Bu tavrın oryantalizm ve İslâmofobi gibi İslâm karşıtı faaliyetlerin yoğun bir şekilde sürdüğü günümüzde de devam ettiği, İslâm, Kur'an ve Hz. Peygamber hakkında yazılıp çizilenlerin yeteri kadar takip edilemediği belirtilmelidir.

Kur'an'dan bazı âyet veya âyet gruplarının ya da Kur'an'ın tamamının gayr-i müslim toplumların dillerine tercümeleriyle Doğu'da Müslüman olan İranlıların ve Türklerin dillerine tercümelemeleri birbirine yakın zamanlarda gerçekleşmiştir. Muhammed Hamidullah, Sâ mânîler zamanında 345/956'da bir heyet tarafından Kur'an'ın Farsça'ya çevrildiğini ve aynı heyette bulunan bir Türk tarafından Türkçe'ye tercüme edildiğini belirtmektedir.⁸ İlk Farsça Kur'an tercümelemeleri Taberî tefsirinin özeti esas alınarak III-IV/X-XI. asırlarda ve Türkçe tercümelemeleri ise Farsça tercümelemeler esas alınarak V/XI. asırlarda yapılmıştır.⁹ Yine Yusuf Has Hâcib'in (ö. 1077) *Kutadgu Bilig*, Kaşgarlı Mahmud'un (ö. 1105) *Dîvânü Lügati't-Türk*, Edip Ahmed b. Mahmud Yüknükî'nin (ö. ?) *Atebetü'l-Hakâyık* adlı Türkçe eserlerinde doğrudan veya dolaylı bir kısım âyetlerin tercümelemeleri yer almıştır.¹⁰ Fakat art niyet ve düşmanlık sebebiyle Bizans-Grek veya Latince tercümelemelerdeki yoğun hatalara karşılık Farsça ve Türkçe tercümelemelerde buna benzer hatalar söz konusu olmamıştır.

⁷ Yaşar, *Avrupa ve Kur'an*, 136-137; Aydar, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, 29.

⁸ Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, 65; Yaşar, *Avrupa ve Kur'an*, 27.

⁹ İlk Türkçe ve Farsça tercümelemeler hakkında geniş bilgi için bkz. Hidayet Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 1 (1999), 159-235; Seyfullah Efe, "Kur'an'ın Farsça'ya Tercümesi ve İlk Farsça Tefsirler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2013), 221-237.

¹⁰ Bkz. Hidayet Aydar, "Türklerde Anadilde İbadet Meselesi -Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Kadar-", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 14 (2006), 56-57.

Son yıllarda Batı'da tarih boyunca gayr-i müslimlerin Kur'an tercümeleri ve bunların amaç ve muhtevaları hakkında çok sayıda araştırma yapılmıştır. Türkçe'de ise özellikle Latince ve diğer Avrupa dillerinde yapılan Kur'an tercümeleri hakkında olmak üzere sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Bunların bir kısmı kaynakçamızda yer almaktadır. Bununla birlikte görebildiğimiz kadarıyla gayr-i müslimlerin Kur'an çevirilerindeki kasıtlı-kasıtsız hataları dikkate alan müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada İslâm dünyasında yaşayan azınlıklar, Bizans ve Avrupa'da yapılan bazı kitaplardaki veya Kur'an tercümelerindeki âyetlerin tercüme hataları ve bu yanlış tercümelerin tarih boyunca ve günümüzde sebep olduğu İslâmofobi ve Hz. Peygamber hakkındaki olumsuz imaja etkileri ele alınmaya çalışılacaktır. Aydınlanma döneminden sonra yapılan çeviriler ise, genelde daha az hata içermeleri sebebiyle hariç tutulacaktır. Çalışma, Müslüman âlimlerin Kur'an'ı Müslüman olmayan toplumların dillerine bizzat kendilerinin tercüme etmelerinin zorunluluğunu ortaya koymayı, gayr-i müslimler tarafından yapılan Kur'an çevirilerine yönelik eleştirel denetimleri ihmal etmemelerinin gerekliliğini ve geçmişte göz ardı edilen bu denetimin günümüzde İslâmofobi ve gerçek dışı İslâm ve Hz. Peygamber imajının oluşmasındaki rolünü izah etmeyi hedeflemektedir.

1. Doğu'da ve Batı'da Gayr-i Müslimlerin Yaptığı İlk Kur'an Tercümeleri

Hicrî I. asrın sonlarına doğru Kur'an ve İslâm'a dair bazı metinler diğer dillere tercüme edilmiştir. Hamidullah Kuzey Iraklı Hristiyan teolog ve oryantalist Alphonse Mingana'dan (ö. 1937) Haccâc b. Yûsuf (b. Matar) dönemine ait (hicri I. asrın ikinci yarısı) Kur'an'dan kısımlar ve buna reddiyeler ihtiva eden Süryânîce bir tercümeden bahsetmektedir.¹¹ İslâm'ın ilk yıllarında gayr-i müslim teb'anın dilinde tam Kur'an tercümeleri bulunmamaktadır. Fakat azınlık statüsündeki Hristiyanlar tarafından bazı âyetlerin kendi dillerine çevirilmiş olması mümkündür. Günümüze ulaşmış en erken bazı âyet tercümelerini Yuhannâ ed-Dımaşkî'nin (ö. 131/749?) heretik olduğunu düşündüğü inançları ele aldığı ve İslâm'ı da heretik bir din olarak nitelendirdiği *De Haeresibus*'un 100. bölümünde görmekteyiz.¹²

Bizans'ta ise İslâm coğrafyasında yaşayan Yuhannâ ed-Dımaşkî gibi şahıslar da dikkate alınırca oldukça erken bir dönemden itibaren bazı kişiler eserlerinde Kur'an ve Hz. Peygamber'den bahsetmişlerdir.¹³ Yuhannâ'dan sonra Niketas'ın (ö. IX. asır) *Confutatio Alcorani*

¹¹ Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, 66.

¹² Bkz. İsmail Taşpınar, "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî (649-749) ve İslâm", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2001), 50-54. Taşpınar onun İslâm ve Kur'an gibi konulardaki görüşlerini genişçe tahlil etmiş ve eserin ilgili kısmını Türkçe'ye tercüme etmiştir.

¹³ Eserlerinde İslâm hakkında söz söyleyen Bizanslı yazarlar ve eserleri hakkında bkz. Wolfgang Eichner, "Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern-I", *Der Islam* 23/3 (1936), 133-134.

adlı eserini Grekçe bir Kur'an tercümesinden istifade ederek yazdığı belirtilmektedir. Arapça bildiği belirtilen Niketas ilk 2-18. sûreleri ve kısa sûreleri, tamamen kelime kelime tercüme etmiştir.¹⁴ Daha önceki bir tercümeden faydalanmış olan Niketas'ın söz konusu eserini 855/56 yılında yazdığı belirtilmektedir.¹⁵ Christian Hogel, İslâm'dan ayrılmış birine ait, yazarı meçhul bu tercümeyle ilk Kur'an tercümesi olarak tanıtmaktadır. Bu tercümenin tamamı mevcut değildir ve bu ona göre en doğru tercümelere dendir. Hogel'e göre bu tercümenin irtidat etmiş bir Müslüman tarafından veya bir Müslümanın yardımıyla yapılmış olması muhtemeldir.¹⁶

Batı'da ise VIII ve IX. asırlarda oldukça erken dönemde Theodulf of Orléans (ö. 821), II. Louis (Louis the German) (ö. 876), Aimoin (ö. 889), Paschasius Radbertus (ö. 865), Speraindeo (ö. 853), Eulogius of Córdoba (ö. 857), Paulus Alvarus (ö. 861) gibi şahısların Kur'an hakkında bazı bilgiler aktardıklarından bahsedilmektedir.¹⁷

Avrupa'da yapılan ilk Kur'an tercümesi ise Latince olup misyonerlik düşüncesiyle Petrus Venerabilis (ö. 1156) tarafından 1143 yılında Robert of Ketton'a (ö. 1160) yaptırılmıştır. Birçok eksikliğine ve yanlışlarına rağmen bu tercümeyle Batı dünyası ilk defa İslâm'ın kutsal kitabının muhtevası hakkında doğrudan bilgi sahibi olma imkânı bulmuştur. Bu ilk Latince Kur'an tercümesi Batı'da 4-5 asır boyunca kullanılan tek tercümedir. İtalyanca, Almanca ve Felemenkçe gibi dillerde en eski Kur'an tercümelemleri hep buna dayanmış ve bu tercüme Avrupa'da İslâm, Kur'an veya Hz. Peygamber hakkında yazılan eserlerin vazgeçilmez kaynağı olmuştur. İlk defa 1698'de İtalyan Ludovico Marracci (ö. 1700), Robert'in tercümesinden bağımsız bir Kur'an tercümesi yazmıştır.¹⁸

İskoçyalı oryantalist David Colville (ö. 1669), Robert of Ketton'un Kur'an tercümesinin Arapça aslından farklı olduğunu, hatta Arapça asıyla aynı olan neredeyse bir tek satır bile olmadığını söylemektedir. Adrian Reland'a (ö. 1718) göre ise Robert'in tercümesi en kötü Latince

¹⁴ Reinhold F. Gleis, "Der Mistkäfer und andere Missverständnisse, Zur frühbyzantinischen Koranübersetzung", *Frühe Koranübersetzungen Europäische und außereuropäische Fallstudien* (Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag, 2012), 12.

¹⁵ Bkz. Erich Trapp, "Gab es eine byzantinische Koranübersetzung", *Diptycha Hetaireias Byzantinon Kai Metabyzantinon Meleton* 2 (1981 1980), 7. Niketas'ın Kur'an'a reddiyesi birçok hatayı barındırmaktadır. Bu kitap kendisinden sonraki birçok eseri de etkilemiştir. Tercüme kısmen halk Grekçesi ile yazılmış ve bazı âyetlerden kısımlar tercüme edilmeksizin Arapça olarak bırakılmıştır. Tercümede birçok bilgi hatası vardır. Trapp, daha önce yazılmış bir tercümeyle kullandığını belirttiği Niketas'ın hatalı tercümelemlerini geniş bir şekilde göstermeye çalışmıştır.

¹⁶ Christian Hogel, "An early Anonymous Greek Translation of the Qur'ân. The Fragments from Niketas Byzantios' Refutatio and the Anonymous Abjuratio", *Collectanea Christiana Orientalia* 7 (2010), 66-67.

¹⁷ Matthias M. Tischler, "Supposed and True Knowledge of the Qur'ân in Early Medieval Latin Literature, Eighth and Ninth Centuries", *Journal of Transcultural Medieval Studies* 5/1 (2018), 10-35.

¹⁸ Ludwig Hagemann, *Christentum Contra Islam: Eine Geschichte Gescheiterter Beziehungen* (Darmstadt: WBG Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2015), 35. Kur'an'ın Batı dillerine tercümesinin tarihi seyri hakkında bkz. Sabri Çap, *Goldzäher Öncesi Oryantalizm ve Hadis* (Ankara: İlahiyât, 2019), 88-93, 244-247, 410-417.

tercümedir.¹⁹ Robert'in tercümesinde yapısal değişikliklerle birlikte muhtevada da bazı eksiklikler mevcuttur. Robert, aşağıda bazı örnekleri zikredileceği üzere, bütün Latince tercümelere olduğu gibi bazı âyetleri kısaltarak özet hâlinde tercüme etmiş, bazen de metne ilavelerde bulunmuştur. O, bir kısım kelimeleri yanlış okumuş ve dolayısıyla hatalı tercüme etmiştir.²⁰ Marracci'nin tercümesi ise literal bir tercüme olup Robert'in tercümesine göre daha gerçekçi bir tercümedir.²¹

Hagemann, Robert of Ketton'un Hıristiyan dünyanın İslâm'a reddiye bağlamında sıkça kullandıkları İslâm'da şehvet ithamını bu tercümede de abartılı olarak kullandığını söyler ve buna örnek olarak da Âl-i İmrân 3/14. âyetini verir.²² Robert'in bu ilk tercümesinin bir kısım yanlışlarının olduğunu Johannes von Segovia'nın da (ö. 1456'dan sonra) bildiği ve ona ciddi tenkidler yönelttiği belirtilmektedir.²³ Hatta Robert'in tercümesi için Reland "en kötü Latince tercüme" derken yine bir Kur'an mütercimi olan Sale, Robert'in tercümesine Kur'an tercümesi denilemeyeceğini, onun neredeyse orijinaliyle hiçbir benzerliğinin bulunmadığını söylemiştir.²⁴ Eksik ve özet tercüme, kasıtlı değişiklikler ve aslında bulunmayan ilave açıklamalar içeren ilk Kur'an tercümesi, dil açısından da oldukça yetersizdir.²⁵

Bizans'ta ve Batı'da yapılan ve birçok hata ihtiva eden Kur'an tercümeleri tarih boyunca maalesef Müslümanların pek ilgisini çekmemiştir. Avrupa'da Robert of Ketton'un yaptığı ilk Latince Kur'an tercümesi İslâm dünyasında hiç dikkate alınmamış ve hiçbir şekilde itirazda bulunulmamıştır. Hâlbuki bu tercüme beş asır boyunca Hıristiyanlık dünyasında İslâm karşıtı eserlerin ilk müracaat kaynağı olmuştur.²⁶ Oryantalistlerin yaptığı Kur'an tercümelerinin Müslümanlar tarafından takip edilememiş olması hakkında Ömerî, yapılan birçok Kur'an tercümesi bulunduğu halde bunların Müslümanlar tarafından bilinmediğini, bu çevirilerin

¹⁹ Ulisse Cecini, *Alcoranus Latinus: Eine sprachliche und kulturwissenschaftliche Analyse der Koranübersetzungen von Robert von Ketton und Marcus von Toledo* (Münster: LIT, 2012), 16-17; Çap, *Goldziber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 113; Robert'in tercümesindeki yanlışlar ve onun hakkındaki diğer değerlendirmeler hakkında bkz. Cecini, *Alcoranus Latinus*, 15-18; Robert ve Mark'ın Kur'an tercümelerinin genişçe karşılaştırılması hakkında bkz. a.e., 163-169.

²⁰ Hagemann, *Christentum Contra Islam*, 33-34; Ludwig Hagemann, "Die erste lateinische Koranübersetzung – Mittel zur Verständigung zwischen Christen und Muslimen im Mittelalter", ed. Albert Zimmermann vd., *Orientalische Kultur und europäisches Mittelalter*, (De Gruyter, 1985), 52-54.

²¹ Bu tercüme hakkında ayrıca bkz. Naif Yaşar, "Ludovico Marraccio Lucensi ve Alcorani Textus Universus Arabice et Latine Adlı Kur'an Tercümesi Üzerine", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 250-265 Yaşar, örnek olarak Marracci'nin Bakara sûresinin ilk yüz âyetinin tercümesini Türkçe'ye aktarmıştır.

²² Hagemann, "Die erste lateinische Koranübersetzung", 54.

²³ Hagemann, "Die erste lateinische Koranübersetzung", 51; Thomas E. Burman, "Tafsir and Translation: Traditional Arabic Qur'ân Exegesis and the Latin Qur'âns of Robert of Ketton and Mark of Toledo", *Speculum* 73/3 (1998), 705.

²⁴ Burman, "Tafsir and Translation", 706. Burman, mezkûr makalesinde Robert ve Mark'ın tercümelerinde tefsir kaynaklarını dikkate aldıklarını konu edinmektedir.

²⁵ Petrus Venerabilis, *Schriften zum Islam* (Altenberge: CIS-Verlag, 1985), XVI; Ayrıca bkz. Çap, *Goldziber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 110.

²⁶ Hagemann, "Die erste lateinische Koranübersetzung", 56. Krş. Çap, *Goldziber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 112.

neredeyse İslâm âlemindeki hiçbir kütüphanede bulunmadığını, oryantalistlerce Kur'an'ın nasıl tercüme edildiğinin bilinmediğini söylemektedir.²⁷

Son asırlara kadar, maalesef Müslümanlar tarafından başta Avrupa dilleri olmak üzere Müslüman olmayan toplulukların diline Kur'an'ın tercüme edilmesi düşünülmemiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bir Müslüman tarafından Avrupa dillerinden herhangi birine Kur'an'ın tercüme edilmesi için XX. asrı beklemek gerekmiştir.²⁸

Avrupa'da Aydınlanma döneminden sonra aslına uygun Kur'an tercümelerinin hedeflendiği belirtilmelidir. XX. yüzyıl ve sonrasında Batı'da yapılan bazı tercümelerin ihtiva ettiği hatalar, Müslümanlar tarafından yapılan pek çok tercümeden daha fazla değildir. Günümüzde on iki ciltlik bir Kur'an tefsiri yazmış olan²⁹ Adel Theodor Khoury ve Muhammed Salim Abdullah gibi gayr-i müslimlerin Müslümanlarla müşterek hazırladıkları meâller, Muhammed Esed ve Ahmed von Denffer gibi mühtediler tarafından yazılan meâller mevcuttur.³⁰ Bilhassa Ortaçağ'da yapılan Kur'an tercüme ve yorumlarının yanlışlarını da Müslümanlardan çok yine oryantalistler ortaya koymaya çalışmışlardır.

2. Gayr-i Müslimlerce Yapılan Kur'an Tercümelerindeki Hataların Sebepleri

Bizans veya Avrupa'da yazılan İslâm'a dair eserlerin bir çoğunun hedefi İslâm'ı tenkid ve misyonerliktir. Bunun sonucu olarak İslâmî metinler tahrif edilmiş, hiçbir ilgisi olmayacak şekilde aşırı yoruma tabi tutulmuş, aynı şekilde âyetler de kasıtlı veya bazı yetersizlikler sebebiyle hatalı tercüme edilmiştir. Âyetlere yer veren eserlerdeki veya tam Kur'an tercümelerindeki hataların birçok sebebi bulunabilmektedir. Biz bu hususu tek tek eserleri dikkate alarak yapmak yerine toplu halde tercüme göz önünde bulundurarak yapmaya çalışacağız. Son birkaç yüzyılı ise değerlendirme dışı tutacağız. Zira son asırlardaki birçok Kur'an tercümesinin neredeyse Müslümanlar tarafından yapılan tercümelere yakın hata ihtiva ettiğini söylemek mümkündür. İslâm düşmanlığı veya misyonerlik maksatlı tercüme ise bunun dışındadır.

Kur'an veya bazı âyetlerin tercümelerindeki hataları genel olarak kasıtlı ve kasıtsız olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Belirtmeliyiz ki, kasıtsız diyebileceğimiz hatalar tamamen masum olmayıp objektif bir bakış açısına sahip olamamanın bir sonucudur. Yukarıda da

²⁷ Ekrem Ziya Umerî, "Oryantalizmin Sünnet ve Siyer İlimine Yaklaşım Tarzı", çev. Adil Yavuz, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (2003), 235; Çap, *Goldzıber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 416-417.

²⁸ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Sabri Çap, "Mahmut Muhtar Paşa'nın (1867-1935) Kur'an ve Hadisle İlgili İki Eseri Üzerine", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/2 (2016), 185-219.

²⁹ Adel Théodore Khoury, *Der Koran: Arabisch-Deutsch: Übersetzung und wissenschaftlicher Kommentar* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1990-2001).

³⁰ Diğer bazı örnekler için bkz. Çap, *Goldzıber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 414-415.

belirtildiği üzere gayr-i müslimlerin yaptığı Kur'an tercümelerinin hedefi Kur'an'ı anlamak değil, düşmanca tutum veya misyonerlik maksatlıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak birçoğu bilinçli olmak üzere pek çok çeviri hataları yapılmıştır. Grekçe kaynaklarda tercüme hatalarına örnekler vermiş olan Glej, bunların sebepleri olarak şöyle demektedir: “*Zikredilen yanlış anlama ve hatalı yorumlarda kısmen kasıtsız transkripsiyon veya gramatik hatası söz konusudur. Kısmen ise en azından bakılı gösterilebilir durumda olan, orijinal metinden bilinçli sapmalar olmuştur. Fakat birden çok alternatifin olduğu yerlerde mütercim, genelde bir polemğe imkan veren anlamı tercih etmektedir.*”³¹ Glej'ye göre hatalı tercüme ve yanlış anlamamanın en önemli sebepleri; yazma veya okuma hatası, anlamı zor anlaşılan kavramlar/ifadeler, geniş kapsamlı sonuçları olan cümle yapısı/kelime dizilişi, yanlış anlama, metne bilinçli yapılan yorum müdahalesi ve polemik yapma eğilimidir.³² Bazı tercümelerde ise anlamı bilinmeyen kelime yok sayılmış veya tercüme edilmeksizin özel isim olarak bırakılmıştır.³³

Mütercimlerin dil bilgileri ile birlikte teolog olup olmamaları, Hıristiyan veya Yahudi olmaları gibi hususlar da tercümelerinde etkili ve yönlendirici olmuştur. Batı'da ilk Kur'an tercümelerini yapan İngiliz Robert of Ketton ve İspanyol Mark of Toledo teolog ve ruhban olmayıp tıp, astronomi, matematik, fizik gibi eserleri Arapça'dan Latince'ye tercüme eden mütercimler idiler. Robert of Ketton öncelikle bir astronom, Mark of Toledo ise bir tabip idi. Bunun bir sonucu olarak her ikisinin de yaptığı Kur'an tercümelerine asıl mesleklerinin yansımaları olmuştur.³⁴ Hatta tabip olması sebebiyle, Mark of Toledo tercümenin önsözünde Hz. Peygamber'i epilepsi hastası olarak tanıtmıştır.³⁵

Oldukça erken diyebileceğimiz kısmî bir Grekçe Kur'an tercümesinde yapılan yanlışlar, üç grupta ele alınabilir: 1. Çok sayıda hatalı kelime yazımları, tercüme edilmeden atlanan satırlar, gramer kurallarına uyulmaksızın halk diliyle yapılmış tercüme. 2. Bazı kelimelerin yanlış tercüme edilmesi, cümle yapılarında soru formlarının görmezden gelinmesi, birbirine ait olmayan yan cümlelerin birleştirilmesi, cümlenin anlamında belirleyici olan yan cümlelerin görmezden gelinmesi. 3. Kasıtlı olarak yapılan hatalar.³⁶ En büyük hata sebebi ise İslâm dini hakkındaki bilgisizliktir. Çağdaş yazarlardan Hogel ise yazarı meçhul olan ve 870 yılından önce yazıldığı tahmin edilen Grekçe ilk Kur'an tercümesindeki hataları belirtmekte ve bunların oldukça az

³¹ Glej, “Der Mistkäufer und andere Missverständnisse”, 24.

³² Glej, “Der Mistkäufer und andere Missverständnisse”, 13.

³³ Glej, “Der Mistkäufer und andere Missverständnisse”, 15.

³⁴ Bu hususta bkz. Julian Yolles, “Scientific Language in the Latin Qur'ans of Robert of Ketton and Mark of Toledo”, *Journal of Qur'anic Studies* 22/3 (2020), 121-148. Yolles, ayrıca astronomi ile (s. 129-134) ve tıpla ilgili âyetleri (s. 134-139) her iki mütercimin eserlerinde nasıl tercüme ettiklerini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

³⁵ Bkz. Yolles, “Scientific Language in the Latin Qur'ans of Robert”, 127.

³⁶ Karl Förstel, *Schriften Zum Islam von Arethas und Euthymios Zigabenos und Fragmente der griechischen Koranübersetzung* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2014), 15-16. Söz konusu hata örneklerine aşağıda değinilecektir.

olduğunu göstermeye çalışmaktadır.³⁷ Kur'an'ın tamamı veya bazı âyetlerin hatalı tercümelerinin büyük bir kısmının kasıtlı yapıldığı söylenebilir.

2. 1. Kasıtlı yapılan tercüme hataları

Erken dönemlerden itibaren yanlış tercümelerin başında kasıtlı yapılan hatalar gelmektedir. Kasıtlı tercüme hatalarını her metinde görmek mümkündür. Bu, bilerek metni tahriften başlayarak tercümede dikkatsizliğe kadar varmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise Batı'nın Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i bilinçli olarak tanımaktan ve gerçeğe uygun tanıtmaktan kaçınmasıdır.

Her ne kadar Robert of Ketton eserinin girişinde Kur'an'ın tercümesinin zorluğunu belirtip tercümede Kur'an'ı değiştirmeyeceğini belirtmiş olsa da yaptığı tercümede birçok yerde âyetlere ilavelerde bulunmuş, bazılarını ihtisar etmiş, bazı âyetleri ise tamamen atlamıştır. Ayrıca İslâm'a itirazda kullanışlı olması için çoğu yerde kelimeleri sözlük anlamıyla tercüme etmiştir.³⁸

Aşağıda ele alınacak olan hatalı tercümelerin büyük bir kısmının doğrudan kasıtlı diğerlerinin ise dolaylı kasıtlı hatalardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Kur'an'ın anlaşılacak istenmemesi veya Kur'an'ı tercüme edebilecek bir bilgi birikimine sahip olmadan tercüme girişilmesinde de bir kasıt söz konusudur. Meselâ Yuhannâ ed-Dımaşkî İslâm'ı doğrudan irtibat içinde olduğu Müslümanlardan ve Kur'an'dan öğrenmiş olup İslâmî rivayetlerin ayrıntısını da iyi bildiği halde onun “Dişi Deve” sûresi gibi gerçek dışı bazı aktarımları mevcuttur.³⁹ Kur'an'da Ahzâb sûresinde Zeyd'in ismi açıkça geçtiği halde Bizanslı Niketas kasıtlı olarak Zeyd'in ismini “Resulule” (Rasûlullah) olarak zikretmiştir.⁴⁰

Dikkat çeken diğer bir durum ise tercümede âyetin tamamını zikretmemek, böylece âyetin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktır. Bunun tipik örneğini “*Onları yakaladığımız yerde öldürün; sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Şayet sizinle savaşmaya kalkışarlarsa o zaman onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir!*” (Bakara 2/191) âyetinin tercümesinde görüyoruz. Niketas

³⁷ Christian Hogel, “The Greek Qur'an: Scholarship and Evaluations”, *Orientalia Suecana* 61/Supplement (2013), 173-181.

³⁸ Gazquez, Jose Martinez- Cruz, Oscar de la- Ferrero, Cándida- Petrus, Nádia, “Die lateinischen Koranübersetzungen in Spanien”, *Juden, Christen und Muslime*, ed. Mathias Lutz-Bachman, Alexander Fidora (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004), 33.

³⁹ Damascus John of - Thāwdhūrus Abū Qurrah approximately, *Schriften Zum Islam /Johannes Damaskenos und Theodor Abū Qurra ; Kommentierte griechisch-deutsche Textausgabe von Reinhold Gleis /Adel Theodor Khoury.*, übersetz.: Reinhold Gleis - Adel Théodore Khoury (Würzburg: Echter, 1995), 44-45,81.

⁴⁰ Förstel, *Schriften zum Islam*, 33.

kasıtlı olarak bu âyetin tamamını değil, sadece “onları yakaladığımız yerde öldürünüz” kısmını nakletmiştir.⁴¹

Yine “Furkân” kelimesi Kur'an olarak anlaşılmış ve Allah'ın Hz. Mûsâ'ya Kur'an'ı indirdiğinin söylendiği ileri sürülmüştür. Öyle anlaşılıyor ki (وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) (Bakara 2/53) âyeti kasıtlı olarak yanlış anlaşılmıştır. Adrian ise “Furkân” ifadesinin bütün ilâhî kitaplar için kullanıldığını belirterek bu çarpıtmaya itiraz etmiştir.⁴²

Robert of Ketton ise “Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzûladığı şeyler insana süslü gösterildi” (Âl-i İmran, 3/14) âyetindeki sevgiyi de “... oğullarla cinsel ilişki ve kucaklamak...” şeklinde tercüme etmiştir. Hagemann bu tarz tercüme kasıtlı mübalağalar olarak nitelirmektedir.⁴³

Vurgulanması gereken bir husus ise âyetlerin tercümelerinde herhangi bir tahrif yapmaksızın metnin kasıtlı gerçek dışı yoruma tabi tutularak Kur'an'a veya âyetlere istediklerini söyletmeleridir. Buna bir yönüyle “Kur'an'ın İslâm dışı veya oryantalistik tefsiri” demek mümkündür. Aşağıda bazı örnekleri zikredileceği üzere bilhassa polemik veya apolojik eserlerde bunun bol miktarda örnekleri görülmektedir.

Diğer taraftan herhangi bir âyete nisbet etmeksizin, yani tercüme hatası olmaksızın, Kur'an'da olduğu iddia edilen gerçek dışı bilgiler ise ayrı bir konudur. Yuhannâ, Kur'an'da bulunmayan bazı bilgilerin Kur'an'da yer aldığını ileri sürerek bunun birçok örneğini sunmaktadır. O, Kur'an'da “Dişi Deve” sûresi bulunduğunu, Kur'an'da Yahudilerin Hz. İsa'nın gölgesini haça geldiklerinin söylendiğini ve Allah'ın Hz. İsa'yı sorguya çektiğinde ona “Ben, senin böyle bir açıklamada bulunmadığını biliyorum” ifadesinin bulunduğunu iddia etmektedir.⁴⁴ Gleî'nin de vurguladığı üzere Nisâ, Mâide ve Bakara sûrelerinden iktibasta bulunan Yuhannâ ed-Dımaşkî, en uzun iktibaslarını ise Kur'an'da bulunmayan “Dişi Deve” sûresinden yapmıştır.⁴⁵ Buna benzer iddiaları sonraki eserlerde de görmek mümkündür.

Bazı İslâm kaynaklarının tercümesinde de eserde yer alan âyetler tahrife uğramış ve asıl metne ilaveler yapılmış olabilmektedir. XIII. yüzyılın ortalarına doğru Barcelonalı Abraham ben

⁴¹ Bkz. Kees Versteegh, “Greek Translations of the Qur'ân in Christian Polemics (9th century A.D.)”, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 141/1 (1991), 59.

⁴² Adrian Reland, *Adrian Relands Zwey Bücher von der Türkischen oder Mohammedischen Religion* (Hannover: Förster, 1716), 119-120.

⁴³ Hagemann, *Christentum Contra Islam*, 34.

⁴⁴ Bkz. Taşpınar, “Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî”, 42.

⁴⁵ Gleî, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 11. Bu hususta geniş bilgi için ayrıca bkz. Taşpınar, “Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî”, 46-47.

Hasday ben Samuel ha-Levi, Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) *Mîzânü'l-ame*'ini İbrânîce'ye çevirmiştir. Bu eseri 1839'da neşreden J. Goldenthal'ın belirttiğine göre, mütercim eserin orijinalinde yer alan 111 âyetten kırk altısını tamamıyla atmış, yirmi sekizini Tevrat veya Talmud'dan aldığı metinlerle değiştirmiş ve Fâtiha sûresini bir filozofun duası olarak tercüme etmiştir. Yine eserin orijinalinde yer alan 100 kadar hadisten altmış dokuzunu, “filozoflardan biri der ki” şeklinde kaydederken on beş hadisi atarak bunların yerine Yahudi kutsal kitaplarından seçtiği metinleri koymuştur. Ayrıca kitabın aslında bulunmayan yüzden fazla metin eklemiştir. Sahâbeden “eski bilgiler” diye söz edilirken Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve İmam Şâfî (ö. 204/820) birer haham olarak gösterilmiştir. Kitabın aslında yer alan Arapça şiirler yerine Yahudi şairlerin neşîdeleri konulmuştur.⁴⁶

Esas itibarıyla başta Arapça'ya hâkimiyet ve İslâm hakkındaki bilgi eksikliği gibi yeterli donanıma sahip olmadan yapılan hatalı tercüme kasıtsız yapıldığı düşünülebilir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kasıtsız tercüme hatalarında da bilinçli bir şekilde doğruyu öğrenme ve anlamadan kaçınma söz konusudur. Bu tarz hataların tamamen kasıtsız olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte bunların şeklen kasıtsız olduğu söylenebilir. Hatalı tercüme sebepleri birkaç başlık altında ele alınacaktır.

2. 2. Arapça ve gramer bilgisinin yetersizliği

Hiç şüphesiz Müslüman olan şahısların Arapça'yı öğrenmeleri ile gayr-i müslimlerin Arapça öğrenmesi farklıdır. İranlılar ve Türkler gibi Müslüman olup Arapça'yı öğrenen kişiler Kur'an'ın mesajını yaşayarak öğrenmişler ve Kur'an kavramlarına daha iyi vâkıf olmuşlardır. İslâm'ın yayılışıyla birlikte yeni mühtediler birçok ilim dalında Araplardan geri kalmayan Arapça eserler vücuda getirmişlerdir. Bilhassa Ehl-i kitap olan gayr-i müslimler bile İslâm'la müşterek olan bazı terminolojiye sahip olsalar da çoğu zaman nüansları ve İslâm'a ait hususları anlamakta zorlanmışlardır. Onların bildikleri veya yeni öğrendikleri Arapça bazen Kur'an'ı doğru anlamalarına yetmemiştir. Doğu Hıristiyanlığı ile Latin Hıristiyanlığın bu hususta farklı imkânlarla sahip olduğunu da belirtmeliyiz.

Batı'da İslâm'ın yanlış anlaşılıp tanıtılmasına dair *De religione Mohammedica libri duo* (Utrecht: 1705, 1717) adlı önemli bir eserin yazarı olan Adrian Reland (ö. 1718), mezkûr eserinin ikinci bölümünü kaynağa dayanmaksızın Türklere/Müslümanlara isnad edilen yanlışlara ayırmıştır. O, Müslümanlara birçok gerçek dışı isnadlarda bulunulduğunu, bunu yapanların Arapça bilmediğini, kendisinin hatalı olarak Müslümanlara nisbet edilen yanlışları araştırmayı düşündüğünü, genelde

⁴⁶ H. Bekir Karlığa, “Gazzâlî-Eserleri” (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/527.

bu yanlışlığın ve yanlış anlamının nereden kaynaklandığına işaret edeceğini, böylece Türkler hakkında söylenen her şeye inananlara ve bu yalanların arkasından gitmek istemeyenlere yardımcı olacağını belirtmektedir.⁴⁷

Arapça bilgisine dayanan bazı hatalı örnekleri burada zikretmek istiyoruz. Hemen belirtmeliyiz ki, bazı durumlarda birçok sebepten söz etmek mümkündür. Bu hataların rahatlıkla yapılıp tekrarlanmasında Müslümanların kontrolünün, tenkid ve tepkilerinin olmaması da etkili olmuştur.

Gayr-i müslim mütercimler, Kur'an'da geçen bazı kelimeleri yanlış okumuşlar ve dolayısıyla yanlış tercüme etmişlerdir. Birden çok Kur'an tercümesinde Hz. İsa'dan bahseden Âl-i İmrân sûresinin 45. âyetindeki “vecîh” kelimesi, “vech” şeklinde yanlış tercüme edilmiş ve daha sonra da bu yanlış tercümeyle dayalı yorumlar ve polemikler yapılmıştır. Meselâ ilk Latince Kur'an tercümesini yapan Robert of Ketton “إِذْ قَالَتِ الْمَلَكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ (مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ) *Hani melekler şöyle demişti: 'Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsa Mesih'dir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır*” (Âl-i İmrân, 3/45) âyetindeki “dünyada ve ahirette itibarlı (وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ)” kelimesini “(وَجْه) yüz” şeklinde okumuş ve buna göre tercüme etmiştir.⁴⁸ Aynı hatayı Nikolaus von Kues (1401-1464) de tekrarlamış ve bu tercümeyle dayanarak o da polemik yapmıştır. Buna istinaden Hz. İsa'nın Kur'an'da “bütün halkların çehresi” olarak nitelendirildiği iddia edilmiştir.⁴⁹

Robert of Ketton el-Bakara 2/129'daki “Rasûl” kelimesini ise “aracı/şefaathçi” şeklinde tercüme etmiştir.⁵⁰ Salomon Schweigger ise oruçla ilgili âyette “fidye” anlamındaki kelimeyi “zekât” olarak anlamış ve “*kimin başı ağrır veya hasta olursa oruç yerine zekât versin*” şeklinde tercüme etmiştir.⁵¹ Arapça bilgisi ile birlikte İslâm dinine yabancı olmak da bunun sebebi olarak görülebilir.

Erken dönemlerden itibaren asırlar boyunca “*Kadınlarımız sizin tarlanızdır. Tarlanıza dilediğiniz biçimde varın. Kendiniz için ileriye hazırlık yapın ve mutlaka Allah'a kavuşacağınızı bilin. İnananları müjdel*” (el-Bakara 2/223) âyeti, İslâm'ın livataya izin verdiği şeklinde tercüme edilerek

⁴⁷ Reland, *Zwey Bücher*, 56-57. Araştırmada söz konusu eserin Almanca tercümesi kullanılmıştır.

⁴⁸ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Hagemann, *Christentum Contra Islam*, 33-34; a.mlf., “Die erste lateinische Koranübersetzung”, 52-54. Krş. Çap, *Goldziher Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 113.

⁴⁹ Hagemann, *Christentum Contra Islam*, 74-75.

⁵⁰ Bkz. Hagemann, *Christentum Contra Islam*, 76-77; Ayrıca bkz. Ludwig Hagemann, *Der Kur'an in Verständnis und Kritik bei Nikolaus von Kues: Ein Beitrag zur Erhellung Islamisch-Christlicher Geschichte* (Frankfurt am Main: Knecht, 1976), 133-134.

⁵¹ Salomon Schweigger, *Alcoranus Mahometicus, Das ist: Der Türcken Alcoran, Religion und Aberglauben* (Nürnberg: Halbmayr, 1623), 95.

İslâm'a karşı polemik malzemesi ve Hz. Peygamber'i karalama vasıtası yapılmıştır. Kur'an'da mecâzî anlamda kullanılan bir kelimedenden hareketle hem İslâm'a hem de Hz. Peygamber'e büyük bir iftirada bulunulmuştur. Bu yanlış tercümenin kasıtlı yapıldığını söylemeliyiz. Bu iddia Yuhannâ ed-Dımaşkı'ye kadar dayanmaktadır. O şöyle demektedir: “*Söz konusu yazıda (Kur'an'da) ‘Allah’ın sana verdiği toprağı sür ve bunu itina ile yap; işte bunu yap ve bu şekilde icra et’ (denilmektedir). Onun kullandığı müstebcen ifadeleri kullanmamak için böyle ifade ediyoruz.*”⁵² Söz konusu âyetten hareketle İslâm'ın ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in homoseksüelliği meşru gördüğü iddia edilmiş ve birçok polemikte bu ard niyetli iddia kullanılmıştır. Bunu başka kimselerde de görmekteyiz. Meselâ Niketas (ö. 867), ahlâkî olarak Hz. Peygamber'i tenkid sadedinde onun “*Hanımlarınıza nasıl isterseniz öyle yaklaşın*” (el-Bakara 2/223) dediğini ileri sürmektedir.⁵³ Euthymios Zigabenos (ö. 1120) da bu âyeti Lûtîlik anlamıyla tercüme etmekte ve şöyle demektedir: “*Bu demektir ki, hepimiz arzularımızı gerçekleştiriniz ve hanımlarınızı her iki taraftan kullanınız. Senin bu kötü alışkanlığından daha ahlâksız ve çirkin ne olabilir?*”⁵⁴ Bunun Arapça bilgisiyle ilgili olmadığını düşünen ve benzer görüşlerin başta Toledo Koleksiyonu'nda olmak üzere Latin geleneğinde de olduğunu vurgulayan Gleï, şöyle demektedir: “*Buna göre Grek ve Latin geleneğinde bir tercüme hatası değil, bilakis istenilen bir polemik anlayışı söz konusudur. Burada gramer bilgisinden çok Hristiyan polemikçilerin erotik fantazileri suçludur.*”⁵⁵ Yine Bizanslı kayser ve patrik Kantakuzenos (ö. 1383) da bu âyeti yanlış anlayarak polemik yapmaktadır.⁵⁶

Bu telakki Avrupa'da da oldukça yaygındır. Aslen Endülüslü olup Avrupa'da birçok ülkeyi dolaşmış olan Hacerî (ö. 1051/1641'den sonra), Paris'teyken görüştüğü oryantalist Hubert'in (ö. ?) getirdiği Kur'an nüshasının kenarında İslâm'da livatanın caiz olduğuna dair Fransızca yazılmış bir yazı görmüş ve Hubert'e söz konusu yazının neye dayandığını sormuştur. Hubert ise buna delil olarak “*Kadınlarımız sizin tarlalarımızdır, onları dilediğiniz gibi sürebilirsiniz*” (Bakara, 2/223) şeklinde anladığı âyeti göstermiştir. Hacerî bunun üzerine İslâm'da livatanın zinadan daha ağır bir suç olduğunu söylemiş ve “*... Müfessirlerin Kur'an'ı tefsir ederken birçok ilmi bilmeleri gerekiyorken, sen Arapça da bilmez bu halinle Kur'an'ı nasıl oluyor da tefsir ediyorsun?*” diyerek Hubert'i ağır bir biçimde eleştirmiştir. Bunun üzerine Hubert yazdıklarını silerek doğrusunu yazmıştır.⁵⁷

⁵² Taşpınar, “Doğunun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkı”, 53.

⁵³ Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam* (Würzburg: Echter Verlag, 2000), 45.

⁵⁴ Gleï, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 23-24; Förstel, *Schriften zum Islam*, 90.

⁵⁵ Gleï, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 24.

⁵⁶ Johannes Kantakuzenos, *Christentum und Islam: Apologetische und polemische Schriften*, ed. Karl Förstel (Altenberge: Oros Verlag, 2005), 275.

⁵⁷ Ahmed b. Kâsım el-Hacerî, *Kitabü Nâsiriddîn ale'l-kavmi'l-kâfirîn*, ed. P. S. van Koningsveld, Q. Samarrai, G. A. Wieggers (Madrid: el-Meclisü'l-a'lâ li'l-ebhâsi'l-ilmıyye, 1997), 52; Krş. Cumhuriyet Ersin Adıgüzel, “Endülüslü Bir

Tercüme hataları sadece Kur'an'a mahsus değildir: M.S. 400'lü yıllarda, İbrânîce'den Latince'ye çevrilen ve *Vulgate* denilen Kutsal Kitap metninde geçen⁵⁸ ve Mûsâ'nın Sîna Dağı'ndan dönüşte Rab ile konuştuğu için “yüzünün parladığını (Facies cornuta)” belirten İbrânîce ifade, *Vulgate*'de “Mûsâ'nın boynuzu (facies eoranata)” olarak çevrilmiştir. İtalyan heykeltıraş Michelangelo (ö. 1564) ise hatalı tercüme yüzünden, iki boynuzlu Mûsâ heykeli yapmıştır.⁵⁹

2. 3. Dinî/İslâmî terminolojiye vukûfiyetsizlik

Bazı âyetlerin tercümelerindeki hatalar ise İslâm ve Kur'an kavramlarının bilinmemesi sebebiyle meydana gelmiştir. Bir kısım Kur'an kelimeleri arzu edilen sözlük anlamlarıyla tercüme edilmiştir. Bunlara birkaç örnek vermekle yetinilecektir.

Bazı tercümelere şeytan, cin ve melek kelimeleri birbirine karıştırılmıştır. Kantakuzenos, İblis'in ateşten yaratıldığını bildiren “*İblîs, 'Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' diye cevap verdi*” (Sad, 38/76) âyetinden hareketle Kur'an'ın meleklerin ateşten yaratıldığını söylediğini ileri sürmüştür.⁶⁰

Guadagnolus ise, Kur'an'da birçok âyette şeytanın kâfir ve insanlara düşman olduğunu belirttiğini, buna karşılık Cin sûresinde onların bir kısmının Müslüman olduğunu söylediğini iddia etmektedir.⁶¹ Hammer, müşriklerin Resûl-i Ekrem'i mecnun olarak nitelendirmeleri üzerinde genişçe durmuş ve Avrupalı mütercimlerin ilgili âyetleri yanlış tercüme ettiklerini, onların cinle şeytanı birbirine karıştırdıklarını ifade etmiştir.⁶² Gayr-i müslim mütercim ve yazarların bu iddiayı kullandıklarını belirten Adrian Reland (ö. 1718), Juan Andres'in (ö. 1515) bir âyetten hareketle şeytanın Allah'ın ve Muhammed'in arkadaşı olduğunu söylediğini, Kur'an'da anlatılanın ise şeytan değil, cin olduğunu belirtmektedir.⁶³

Mütercimin Gözüyle XVII. Yüzyılda Avrupa: Ahmed b. Kâsım el-Hacerî'nin Fransa ve Hollanda Seyahati”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 30 (Aralık 2016), 11.

⁵⁸ Söz konusu âyet şöyledir: “Mûsâ elinde iki antlaşma levhasıyla Sina Dağı'ndan indi. Rab'la konuştuğu için yüzü parlıyordu, ama kendisi bunun farkında değildi.” Tevrat, Çıkış 34: 29.

⁵⁹ Hikmet Tanyu, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (1966), 110; Fatma Seda Şengül, “Yahudi Bilgin Hasday Crescas'ın Teslis İnancına Yöneltilmiş Eleştiriler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2014), 167 Dipnot: 10.

⁶⁰ Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 289 O, “Nemele” şeklinde zikrettiği Neml sûresinin adını ise “Sinek” şeklinde açıklamaktadır.

⁶¹ Philippus Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kassîs el-hakîr Fîlâbis Kurâdânûlus er-râhib min rubbâniyye yükâlû lebâ bi-lügati'l-Frencî Kelerikâis Mînûr ilâ Ahmed eş-şerîf b. Zeynelâbidîn el-Fârisî el-İşfahânî (Apologia pro Christiana religione...)* (Romae: typ. Sac. Congreg. De Prop. Fide, 1637), 550-551.

⁶² Joseph von Hammer-Purgstall, *Die Geisterlehre der Moslimen* (Wien: K. Hof- und Staatsdruckerei, 1852), 30-31. Ayrıca bkz. Çap, *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 428-429.

⁶³ Bkz. Reland, *Zwey Bücher*, 87-88.

Uzun süre Bağdat'ta kalmış olan Ricoldus (ö. 1320), çok sayıda tekrarların ve tenakuzların (!) bulunmasından dolayı Kur'an'ın Allah kelamı olamayacağını ispat etmeye çalışmaktadır. O, Kur'an'da “Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Onun elçisidir” ifadesinin sürekli tekrarlandığını iddia etmekte ve bu ifadeyi “Tanrıdan başka Tanrı yoktur” şeklinde tercüme etmektedir. Sonra da kendince bunun anlamsızlığını belirtmek için “bu aynen ‘bir insan, bir insandır’ veya ‘bir eşek, bir eşektir’ demek gibidir” diyerek polemik yapmakta ve bunu alaya almaktadır.⁶⁴ O, tercüme yapıldığı gibi, kelime-i tevhidin Kur'an'da çok defa tekrarlandığını da iddia etmektedir. Hâlbuki Doğu'da uzun süre kalan birinin böyle bir hatayı yapmaması beklenirdi.⁶⁵ Bunun sebebi ise kanaatimizce polemikçilerin kendi dindaşlarına hitap eden eserlerinde gerçek dışı beyandan kaçınma ihtiyacı duymamalarıdır.

2. 4. Literal tercüme yapılması

Kur'an'ın yanlış tercüme edilmesi veya yanlış anlamaya sebep olacak şekilde tercüme edilmesinin bir sebebi de literal çeviridir. Bilhassa teolog/ruhban olmayan şahısların tercümelerinde bu hata daha çok görülmektedir. Zira onlar Kur'an'ı herhangi bir Arapça eser gibi görmüşlerdir. Bunu Arapça-Türkçe sözlükle yapılan bazı çağdaş Türkçe meâllerde de görmek mümkündür. Hatta oldukça geç dönemdeki Kur'an tercümelerinde bile literal tercüme hataları görülebilmektedir. Nitekim literal tercüme metodunu takip eden Marracci (ö. 1700), bazı âyetlere hiç alakası olmayan manalar vermiştir. O, bazen kelimelerin cümle içindeki manalarını değil, sözlük anlamlarını göz önüne almıştır.⁶⁶

Bazı âyetleri literal tercüme eden Niketas (ö. IX. asır) ise, yine Hz. Peygamber'in bazı varlıklar üzerine yemin ettiğini genişçe polemik malzemesi yapmış, onun güneşe, aya, yıldızlara⁶⁷ yemin ettiğini söylediği gibi “ateş böceğine” ve “hızlı köpeklere” de yemin ettiğini iddia etmiştir.⁶⁸

Yine “(وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) Allah, güneşi ve ayı da buyruğu altına almıştır; her biri belirlenmiş bir vadeye kadar kendi yolunu izler” (Lokmân, 31/29; Fâtır, 35/13) âyeti ise kısaca “Güneş ve ay ata binmişlerdir/bineklidirler” şeklinde tercüme edilmiştir.⁶⁹ Bunun sebebi ise yanlış okuma veya yazmadır. Ancak bunların hepsinin arkasında kötü niyet bulunmaktadır.

⁶⁴ Carl Güterbock, *Der Islam im Lichte der Byzantinischen Polemik* (Berlin: Guttentag, 1912), 47.

⁶⁵ Çap, *Goldzüber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 175.

⁶⁶ Yaşar, “Ludovico Marraccio Lucensi ve Alcorani Textus Universus”, 264 Yaşar, Marracci'nin “Onun, kelimelerin lafzi manalarına olan bağlılığı birçok yerde âyetin anlamını ciddi derecede bozmuş ve yapılan tercümelerin âyetin maksudıyla uzaktan yakından bir alakası kalmamıştır” demektedir. Bkz. A.g.m., 259, Dipnot: 12.

⁶⁷ Kur'an'da ay, güneş, yıldız vb. varlıklara yapılan yemin âyetlerinden dolayı Müslümanların bütün varlıklara ibadet ettikleri iddiası için bkz. Reland, *Zwey Bücher*, 77-79.

⁶⁸ Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, 55.

⁶⁹ Gleis, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 16; Förstel, *Schriften zum Islam*, 67.

Kantakuzenos âyetin tamamını tercüme etmeksizin şöyle demektedir: “O (Muhammed) ay ve güneşin binekli olduğunu (ata bindiğini) söyler. Bu cansız gök cisimleri nasıl ata binebilirler? Atlar bir çift ateş kütlesine nasıl dayanırlar?”⁷⁰ diyerek polemik yapmakta ve Hz. Peygamber’i karalamaya çalışmaktadır.

Yine “(خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ) (Allah) insanı alaktan yarattı (Alak 96/2) âyetindeki “alak” kelimesi ise “sülük” şeklinde anlaşılmış ve âyet “Allah insanı sülükten yarattı” şeklinde tercüme edilmiştir.⁷¹ Alak kelimesini “sülük” olarak tercüme eden Zigabenos, “O (Muhammed) insanın bir sülükten meydana geldiğini söylüyor. En değersiz bir şeyden en değerli, akılsız bir şeyden akıllı ve nefret edilen bir şeyden beğenilen bir şey nasıl meydana gelir?”⁷² diyerek Hz. Peygamber’i küçük düşürmek istemektedir. Daha önce Niketas’ın da mezkûr âyeti bu şekilde tercümesinden sonra Bizans’ta Müslümanların insanın sülükten yaratıldığına inandıkları düşüncesi iyice yerleşmiştir.⁷³ İnsafı bir Avrupalı olan Adrian’ın belirttiğine göre “Bizanslı yarım âlimler” sırf Hz. Peygamber’i kötölemek için bu tercüme yaptılar.⁷⁴ Anlamı zor anlaşılan ifadelerden olmakla birlikte samed ve alak kelimelerinin yanlış anlaşılmasının esas sebebi art niyet olup bu tavır söz konusu kelimelerin İslâm kaynaklarında nasıl anlaşıldığının önüne geçmektedir. Kur’an’ın lügavî-literal tercümesinin ve İslâm’ı bir din olarak dikkate almamanın problemleri günümüzde de geçerlidir. André Chouraqui’nin (ö. 2007) Fransızca Kur’an tercümesi (Le Coran: L’appel de Collectif) bunun örneklerinden biridir.⁷⁵

Diğer taraftan bazı kelimelerin yanlış yazılması veya okunması da literal tercüme sebebiyle yanlış anlaşılabilmiştir. Meselâ, Nikolaus von Kues, “havâriyyûn” kelimesini Latince tercümede “beyaz giyinmiş kimseler” olarak tercüme etmiştir. Bunun sebebi ise havârî kelimesini “beyaz olmak” anlamındaki “hawira” fiilinden zannetmiş olmasıdır.⁷⁶ Burman ise “havâri” kelimesini “beyaz elbiseli” olarak tercüme etmiş olan Robert’in bu bilgiyi tefsir kaynaklarından aldığını söylemektedir.⁷⁷

Cümledeki soru edatının dikkate alınmamasının yol açtığı bir yanlış anlama “Muhammed yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geri dönecek misiniz?”

⁷⁰ Förstel, *Schriften zum Islam*, 67.

⁷¹ Gleis, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 17; Förstel, *Schriften zum Islam*, 67.

⁷² Förstel, *Schriften zum Islam*, 67.

⁷³ Versteegh, “Greek Translations of the Qur’ân”, 62.

⁷⁴ Reland, *Zwey Bücher*, 139.

⁷⁵ Bu tercümedeki hatalar hakkında bkz. Sâdık Muhammed Nuaymî, “Chouraqui’nin Kur’ân-ı Kerîm Tercümesi Üzerine Tenkitli Bazı Mülâhazalar”, çev. Hidayet Aydar, *Kur’an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi* 13-15/2 (1999), 147-176.

⁷⁶ Bkz. Siegfried Raeder, *Antworten auf den Islam: Texte christlicher Autoren vom 8. Jahrhundert bis zur Gegenwart* (Neukirchen: Neukirchener Verlag, 2006), 99.

⁷⁷ Bkz. Burman, “Tafsîr and Translation”, 730.

(Âl-i İmrân, 3/144) âyetinin tercümesinde görülmektedir. Bunun kasıtlı veya dikkatsizlik eseri olması mümkündür. Niketas, bu âyeti yanlış anlayarak Allah'ın, 'peygamber ölürse veya öldürülürse mü'minlere geri dönmelerini emrettiğini' iddia etmiştir.⁷⁸ O, âyetin “(أَفَأَيْنُ مَاتَ أَوْ قُتِلَ) (انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ)” kısmını soru olarak değil, emir olarak “...geri dönünüz” şeklinde çevirmiştir.⁷⁹ Fakat bu hatanın başkaları tarafından da tekrarlanması kasıt unsurunu da akla getirmektedir.

Yuhannâ ed-Dımaşkî de, “Kadın sûresi” olarak isimlendirdiği sûrede Müslümanların “dört kadın ve bu dört kadının dışında elinin altında bulundurma kudreti ne kadar imkân veriyorsa, bin adet cariye almaları açıkça emredilmiştir” demektedir. Söz konusu âyette her ne kadar ‘birden fazla kadınla evlilik’ ifadesinde emir kipi kullanılmış olsa da, bu bir “gerekliklik (vücut)” anlamında değil, “ruhsat ve cevaz” anlamında kullanılmıştır.⁸⁰ Onun müsaade anlamındaki âyeti emir olarak tercüme etmesi ise kasıt sonucu gibi gözükmemektedir.

Yine yazma nüshaların yanlış okunması da tercüme hatalarına sebep olmuştur. Meselâ “(وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ) Onlardan peygamberi inciten ve ‘o her söylenene kulak veriyor’ diyenler var. De ki: “O sizin için hayırlı olana kulak veriyor...” (Tevbe 9/61) âyetindeki “أُذُنٌ” kelimesi “ابن (ibn-oğul)” olarak okunmuş ve tercüme buna göre yapılmıştır.⁸¹ Niketas'ın, söz konusu âyeti “Bazıları peygamberden nefret eder ve onun Tanrı'nın oğlu olduğunu söyler” şeklinde iktibas ettiği bu ve benzeri Kur'an kelimelerinin yanlış tercümesinin Niketas tarafından büyük bir alay konusu haline getirildiği belirtilmektedir.⁸² Buna benzer bir şekilde Robert of Ketton, Fil sûresindeki “tayran ebâbil” (Fîl 105/3) ifadesini “Bâbil kuşları” olarak tercüme etmiştir.⁸³

Diğer bir basit hata sebebi ise tercüme esnasında bir satırın atlanmasıdır.⁸⁴ Bu sebeple bazı tercüme âyetin tamamını ihtiva etmemektedir. Meselâ Niketas, Bakara, 2/185. âyetinin sadece “(شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ)” kısmını tercüme etmiştir.⁸⁵

Dikkate alınması gereken bir husus ise Grekçe-Bizans Kur'an veya âyet tercümelerinde kıraat farklılıklarının etkisinin olup olmadığıdır. Bizans'ta Kur'an tercümelerindeki hataların

⁷⁸ Bkz. Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, (Giriş), XVII-XIX.

⁷⁹ Christian Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur'ân”, 83, Dipnot: 44.

⁸⁰ Taşpınar, “Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî”, 45.

⁸¹ Versteegh, “Greek Translations of the Qur'ân”, 63. Diğer bazı örnekler için bkz. a.y.

⁸² Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur'ân”, 92, Dipnot: 54.

⁸³ Burman, “Tafsîr and Translation”, 723.

⁸⁴ Örnek olarak bkz. Trapp, “Gab es eine byzantinische Koranübersetzung”, 12.

⁸⁵ Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur'ân”, 77. Högel başka örnekler de zikretmiştir.

sebepleri üzerinde duran Manolis Ulbricht bu hususa dikkat çekmektedir.⁸⁶ Kıraat farklılıklarından dolayı Niketas'ın bir kısım âyetleri farklı tercüme etmiş olabileceğine dair bazı örnekler Versteeg tarafından da ileri sürülmektedir.⁸⁷

Diğer taraftan birçok Kur'an tercümesinin Bakara ile başlaması, Fâtiha'nın sûre olarak kabul edilmemesi de anlaşılabilir bir durum değildir. Yine Robert, Fâtiha sûresini numaralandırmadığı gibi uzun sûreleri bölerek Kur'an'da 123 sûre olduğunu ileri sürmüştür.⁸⁸ Bizans'ta yapılan tercümelerde de Fâtiha sûresi sayılmamıştır.⁸⁹

3. Yanlış Kur'an Tercümelerinin Oluşturduğu İslâm ve Hz. Peygamber Anlayışı

Doğu Hıristiyanlarından olan Yuhanna ed-Dımaşkî'nin eserleri başta olmak üzere Grekçe Kur'an tercümelerinin ve ilk defa 1143'de yapılan Latince Kur'an tercümesi ve müteakip asırlarda Aydınlanma dönemine kadar yapılan bütün Kur'an tercümeleri kasıtlı veya kasıtsız yapılan hatalar sebebiyle Batı'da İslâm'ın karalanması, İslâmofobinin yaygınlaştırılması ve Hz. Peygamber'in olumsuz vasıflarla tanıtılmasının en önemli aracı olarak kullanılmıştır. İslâmofobinin ve olumsuz Hz. Muhammed (s.a.v.) imajının tek sebebi şüphesiz bu yanlış tercümeleşmelerdir.⁹⁰

Yukarıda geçtiği üzere İslâm hakkında oldukça objektif sayılabilecek olan ve tarih boyunca Batı'da İslâm'ın yanlış anlaşılmasını ele alan *De Religione Mohammedica Libri dua* (İslâm Hakkında İki Kitap) adlı bir eser yazmış olan Adrian Reland (ö. 1718), eserinin ilk kısmında İslâm hakkında genel bilgiler vermiştir. Reland, söz konusu eserinin ikinci kısmında ise İslâm'a, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara isnad edilen gerçek dışı hususlara yer vermiştir. Mezkûr eserinde 39 başlık altında konuyu ele almış olan Reland'ın belirttiği yanlışların birkaçı hariç, diğerleri Kur'an'ın hatalı tercümelerine dayanmaktadır.⁹¹ Yazar, iddiaların sayılanlarla sınırlı olmadığını da vurgulamaktadır. Yanlış Kur'an tercümelerine dayalı olarak ortaya çıkan bazı hususlara yer vermek istiyoruz.

3. 1. Hz. Meryem'in Hârûn'un kardeşi olduğu iddiası

Bizans ve Batı'da yapılan önemli bir tercüme hatasından dolayı Kur'an'da Hz. Meryem'in Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'un (kan) kardeşi olduğunun söylendiği iddia edilmiştir. Bu vesileyle Hz.

⁸⁶ Manolis Ulbricht, "et-Tercemetü'l-ûlâ li'l-Kur'âni'l-kerîm mine'l-karn 8/9 m. fi sicâli Nikîtâs el-Bîzantî (el-karn 9 m) me'l-İslâm bi'smi Tenfidî'l-Kur'ân", *Chronos Revue d'Historie de l'Université de Balamand* 25 (2012), 44.

⁸⁷ Niketas'ın bazı tercümelerinin kıraat farklılıklarına dayanmış olabileceği iddiasına dair örnekler için bkz. Versteegh, "Greek Translations of the Qur'ân", 62-63.

⁸⁸ Bkz. Ludwig Hagemann, "Die erste lateinische Koranübersetzung", 52.

⁸⁹ Förstel, *Schriften zum Islam*, 86.

⁹⁰ Tarih boyunca Batı'da Hz. Peygamber imajını oluşturan diğer unsurlar hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Sarıçam vd., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru* (Ankara: Nobel Yayın, 2011); Özcan Hıdır, *Batı'da Hz. Muhammed İmaji* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2019).

⁹¹ Bkz. Reland, *Zwey Bücher*, 55-144.

Peygamber'in Kur'an'da yanlış bilgi verdiği ileri sürülerek Resûlullah tenkid konusu yapılmakta ve onun bir peygamber olamayacağı ileri sürülmektedir. Bu iddia erken dönemlerden itibaren birçok Kur'an tercümesinde ve polemik türü eserlerde bulunmaktadır. Meselâ Bizanslı Niketas, Kur'an'ın Hz. Meryem'i Hz. Mûsâ'nın kız kardeşi olarak tanıttığını (Âl-i İmrân 3/35; Meryem 19/28; Tahrîm 66/12) ileri sürmektedir.⁹²

Yine uzun süre Bağdat'ta kalmış olan Ricoldus (ö. 1320), Kur'an'da Hz. Meryem'in Hârûn'un kız kardeşi olarak zikredilmesinin yanında Hz. İbrahim'in kızı olarak gösterildiğini ve bunun da tarihî olarak mümkün olmadığını iddia etmektedir. Onun böyle bir iddiada bulunmasının sebebi ise, Âl-i İmrân 3/35. âyette Hz. Meryem'in İmrân'ın hanımı olarak zikredilmiş olmasıdır.⁹³ O, "İmrân"ı "İbrahim" olarak anlamıştır.

3. 2. "Samed" kelimesinin tercümesi ve Allah'ın cisim veya küre olarak tanımlanması

Bilhassa Bizans kaynaklarında erken dönemlerden itibaren yoğun bir şekilde tartışılan konulardan birisi Kur'an'da sadece bir defa İhlas sûresinde geçen "samed" kelimesinin tercümesine dayanmaktadır. Kelime sözlük anlamıyla tercüme edilmiş ve polemiğe uygun bir anlama dönüştürülmüştür.

Theodore Ebû Kurre'den (197/812'den sonra) sonra Müslümanlara karşı Hıristiyan polemiklerinin en önemlisi samed kelimesine verilen anlamla Müslümanların böyle bir tanrıya inandıkları hususu olmuştur.⁹⁴ Kur'an'da Allah'ın samed olarak tanıtılmasıyla ilgili tartışmalar oldukça erken dönemde, Bizans'ta yoğun bir şekilde tartışılmıştır.⁹⁵ "Samed" kelimesini "sağlam cisim" veya "küre şeklinde" diye tercüme eden Bizanslı yazarlar, Kur'an'ın cisim şeklindeki tanrı tasavvurunu tenkid etmişler ve bunu alay konusu yapmışlardır.⁹⁶ Kur'an'da Allah'ın sert bir cisim veya küre şeklinde ifade edilmiş olmasını iddia ederek bununla alay eden Niketas, küre şeklindeki tanrının ne görebileceğini, ne de işitebileceğini ileri sürmektedir. Niketas İhlâs sûresini ele alırken "samed" kelimesinin "küre şeklinde" veya "sert, katı" anlamında olabileceğini ve bu durumda

⁹² Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, 45; Reland, *Zwey Bücher*, 110.

⁹³ Hagemann, *Der Kur'an in Verständnis und Kritik*, 63. "Bir zamanlar İmrân'ın hanımı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini kayıtsız şartsız sana adadım, benden kabul buyur; kuşkusuz sen her şeyi işiten, her şeyi bilensin" (Âl-i İmrân 3/35).

⁹⁴ Versteegh, "Greek Translations of the Qur'ân", 62.

⁹⁵ Bizans kaynaklarında samed kelimesinin kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz. Christos Simelidis, "The Byzantine Understanding of the Qur'anic Term 'al-Şamad' and the Greek Translation of the Qur'an", *Speculum* 86/4 (2011), 902-912.

⁹⁶ Glej, "Der Mistkäfer und andere Missverständnisse", 17.

Tanrı'nın cisim olarak nitelendirildiğini ileri sürmektedir.⁹⁷ Niketas, kelimeyi "küre" anlamında tercüme ederken, daha önceki bir eser olan *Abjuratio*'da ise kelime "katı, sert" anlamında kabul edilmiştir.⁹⁸

Niketas'ın polemik yapma arzusu "samed" kelimesini yanlış anlamasına sebep olduğu gibi daha sonraki Zigabenos (ö. 1120) ve John VI. Kantakuzenos'u (ö. 1383) da etkilemiştir.⁹⁹ Adrian da bunun Batı'da II. Pius (ö. 1464) gibi papalar tarafından bile nasıl polemik malzemesi yapıldığını ve bunun kasıtlı kullanıldığını genişçe ele almıştır.¹⁰⁰

Avrupa'da İslâm hakkında yanlış bilginin sebepleri arasında Kur'an'ın hatalı tercümelerine işaret eden Adrian, Batı'da Müslümanların Allah'ı yuvarlak küre şeklinde düşündüklerinin yaygın olduğu, bunun sebebinin de İhlas sûresindeki "samed" kelimesinin bir papa tarafından "ebedî" anlamıyla birlikte "yuvarlak" şeklinde tercüme edilmesi olduğunu belirtmektedir.¹⁰¹ Samed kelimesi ile ilgili tartışmaların modern dönemde de devam ettiği ve bu hususta bazı makalelerin yazıldığı görülmektedir.¹⁰² Hatta Bizans kaynaklarındaki samed kelimesinin tercümelerinin klasik dönem İslâm kaynaklarına uygunluğu da ileri sürülmektedir.¹⁰³

Samed kelimesinin yanlış tercümesi üzerine yapılan polemiğe örnek olarak Euthymios Zigabenos'un ifadelerini zikretmek istiyoruz. Zira o, Kur'an'dan hareketle Hz. Peygamber'i hedef almaktadır: "Bu Muhammed cabil ve eğitimsiz olmasına rağmen bilgisizliğini gösteren ve aptalca sözlerini ihtiva eden 113 hikâye yazdı ve her birine bir ad verdi. (...) O, Tanrı'nın anlaşılamaz olduğunu söylüyor (İhlas 112, 2). Bu, küre şeklinde demektir. Bu, bir cisim formudur ve bir maddeyi tanımlamaktadır. Yine bir cismi katı ve sert olarak nitelemektir. Ona (Muhammed'e) göre Tanrı maddî bir küredir. O ne işitebilir, ne görebilir. Rastgele, düzensiz bir şekildeki hareketlerle yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanabilir."¹⁰⁴ Samed kelimesini "küre" şeklinde bir cisim olarak kabul eden Kantakuzenos da bu tercümeden hareketle Hz. Peygamber'in Tanrı tasavvuru hakkında benzer polemiklerini sürdürmüştür.¹⁰⁵

⁹⁷ Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, 119; Kur'an'ı yanlış tercümeden kaynaklanan Allah'ın küre şeklindeki yorumu hakkında ayrıca bkz. Klaus-Peter Todt, *Kaiser Johannes VI. Kantakuzenos und der Islam: politische Realität und theologische Polemik im palaiologenzeitlichen Byzanz* (Altenberge: Oros Verlag, 1991), 404-407.

⁹⁸ Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, 116; Högel, "An early Anonymous Greek Translation of the Qur'an", 117.

⁹⁹ Simelidis, "The Byzantine Understanding of the Qur'anic Term al-Samad", 913.

¹⁰⁰ Reland, *Zwey Bücher*, 66-70.

¹⁰¹ Reland, *Zwey Bücher*, 66-67.

¹⁰² Bu hususta geniş bilgi için bkz. Simelidis, "The Byzantine Understanding of the Qur'anic Term al-Samad", 887-893, 897-900.

¹⁰³ Bkz. Simelidis, "The Byzantine Understanding of the Qur'anic Term al-Samad", 912.

¹⁰⁴ Förstel, *Schriften zum Islam*, 57. Förstel'in bildirdiğine göre samed kelimesini "küre" şeklinde tercümeleyen Zigabenos, Niketas'tan almış, fakat Niketas bu hatasını düzelttiği halde Zigabenos düzeltmemiştir. Bkz. a.y. dipnot: 20.

¹⁰⁵ Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 367.

3. 3. Üzeyr'in İsrâil olarak tercüme edilmesi

Bizans kaynaklarında “Yahudiler ‘Üzeyr Allah’ın oğludur’ dediler...” (Tevbe, 9/30) âyetinde geçen Üzeyir “İsrail” olarak tercüme edilmiştir.¹⁰⁶ Meselâ Niketas, âyeti İsrâil (Ya’kûb) olarak tercüme etmiştir.¹⁰⁷ Bunun sebebi ise metne bilinçli yapılan yorum müdahalesidir. Üzeyr kelimesini “İsrâil” olarak tercüme eden Zigabenos, devamla Hz. Peygamber’i muhatap alarak “*Dinle! Yalanın babasının oğlu! Yahudiler İsrâil’i doğum bakımından Allah’ın oğlu olarak isimlendirmiyorlar...*” diyerek polemik yapmaktadır.¹⁰⁸

3. 4. Ahmed isminin Muhammed olarak zikredilmesi

“*Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: ‘Ey İsrâilîoğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat’ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim...*” (Saf, 61/6) âyetindeki “Ahmed” ifadesi bazı tercümelerde “Muhammed” şeklinde yer almıştır. Özellikle Bizans kaynaklı tercümelerde¹⁰⁹ görülen bu hatanın sebebi ise metne bilinçli yapılan yorum müdahalesidir.

Mezkûr âyette geçen “Ahmed” ifadesi Avrupalı mütercimler tarafından ise benzer ve farklı şekilde tercüme edilmiştir. Mark of Toledo, “Muhammed” kelimesini “Machometus (Mahometus ve Mafometus varyantları ile)”, Robert of Ketton ise “Machumetus” veya “Machometus” şeklinde zikretmişlerdir. “Ahmed” kelimesini Mark “hamide” kökünden hareketle literal “gloriosus” şeklinde tercüme ederek kelimenin anlamını esas alırken; Robert ise “Ahametthus (Ahmed)” olarak tercüme etmeksizin zikretmiştir.¹¹⁰ Robert ve Mark, Kur’an’da geçen bilhassa peygamberler ve diğer şahısların isimlerini, muhtelif yerlerde birbirinden farklı şekilde tercüme etmişlerdir.¹¹¹

3. 5. Kevser kelimesinin tercümesi

Bilhassa Bizans’ta “Kevser” kelimesi polemik malzemesi yapılabilecek bir formda anlaşılacak istenmiştir. Niketas’ın Grekçe Kur’an çevirisinde yapılan tuhaf tercümelerden biri Kevser sûresinde görülmektedir. Zira “Kevser”, “gübre (b.k) böceği” olarak anlaşılacak ve âyet

¹⁰⁶ Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur’ân”, 91.

¹⁰⁷ Gleis, “Der Mistkäufer und andere Missverständnisse”, 21-22; Förstel, *Schriften zum Islam*, 100. Niketas’ta böyle tercüme edilmişken, Robert of Ketton ise Üzeyr olarak kaydetmiştir.

¹⁰⁸ Förstel, *Schriften zum Islam*, 59.

¹⁰⁹ Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur’ân”, 92; a.mlf., “The Greek Qur’an”, 181; Gleis, “Der Mistkäufer und andere Missverständnisse”, 22.

¹¹⁰ Ulisse Cecini, “Some Remarks on the Translation of Proper Names in Mark of Toledo’s and Robert of Ketton’s Latin Qur’ân Translations”, *Al-Qantara: Revista de Estudios Arabes* 35/2 (2014), 591-592.

¹¹¹ Cecini, “Some Remarks on the Translation of Proper Names”, 597-598. Cecini, bu makalesinde iki mütercimnin Kur’an’daki isimleri nasıl tercüme ettiklerini ele almıştır.

“Biz sana b.k böceği verdik” şeklinde tercüme edilmiştir.¹¹² Hatanın sebebi ise yanlış okumadır. Daha sonra bu yanlış tercüme üzerine Euthymios Zigabenos gibi şahıslar da polemik yapmışlardır.¹¹³ Daha erken bir dönemde meçhul bir yazar tarafından yazılmış olan ve seçme âyetlerden ibaret *Abjuratio* adlı kısmî Kur'an tercümesinde ise Kevser kelimesi tercüme edilmeksizin Arapça'sı zikredilmiştir.¹¹⁴

3. 6. Allah'ın utanmadığının iddia edilmesi

Bizanslı Niketas, Hz. Peygamber'in cennet hayatıyla ilgili verdiği haberleri polemik mevzuu yaparken bu iddiayı ileri sürmekte ve bunu Kur'an'la irtibatlandırmaktadır. Niketas, Bakara 2/25'ten söz ederken, Hz. Peygamber'in, Allah'ın göreceği şekilde cennette erkeklerin kadınlarla birleşeceğini, çünkü Allah'ın utanmadığını söylediğini iddia etmektedir.¹¹⁵ Hâlbuki söz konusu âyet “... Ayrıca orada kendileri için tertemiz eşler de vardır ve orada onlar sonsuza kadar kalıcıdır” (Bakara 2/25) şeklinde olup Müslüman erkeklerin temiz hanımlara sahip olacağından bahsetmektedir.

3. 7. Meleklerin kız kabul edildiği iddiası

Adrian, Müslümanların melekler arasında kadınların olduğuna inandıkları iddiasını rahip Euthymios Zigabenos'a (ö. 1120) nisbet etmektedir. Bu şahıs ise iddiasını yanlış tercüme ettiği, Kur'an'da, meleklerin kız olduğunu ileri sürenlere Allah'ın reddiyesinden bahseden (Nahl 16/57; İsrâ 17/40; Zuhruf 43/19 gibi) âyetlere dayandırmaktadır.¹¹⁶ Bu, tercüme hatasından çok Kur'an âyetlerinin anlamının tahrifi veya kasıtlı olarak Kur'an'ın anlaşılacak istenmemesi olarak görülmektedir.

3. 8. Ehl-i kitaptan olanların tartışmaya girmeden öldürülmesi iddiası

Batı'da ilk defa Kur'an'ı Latince'ye tercüme ettiren Venerabilis, “Fitne öldürmekten daha büyük (bir günahtır)” (Bakara 2/217) ve “Fitne öldürmekten daha şiddetlidir” (Bakara 2/197) âyetlerinden “Ehl-i Kitapla tartışma! Çünkü öldürmek tartışmaktan daha iyidir” şeklinde hüküm çıkarmakta, sonra da birçok yerde bu konuda polemik yapmaktadır.¹¹⁷ Venerabilis gibi, William of

¹¹² Gleis, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 14; Förstel, *Schriften zum Islam*, 121.

¹¹³ Förstel, *Schriften zum Islam*, 65; Gleis, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 14.

¹¹⁴ Högel, “An early Anonymous Greek Translation of the Qur'an”, 116.

¹¹⁵ Niketas von Byzanz, *Schriften zum Islam*, 47.

¹¹⁶ Bkz. Reland, *Zwey Bücher*, 90-91.

¹¹⁷ Bkz. Venerabilis, *Schriften zum Islam*, 79, 85, 87, 91, 95; Çap, *Goldzüher Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 101-102.

Tripoli de Kur'an'da “*Allah'ın düşmanına Allah'ın bir delilini göster. Bunu yaptıktan sonra onu yakala ve öldür*” sözünün bulunduğunu iddia etmektedir.¹¹⁸

Diğer taraftan bazı mütercimler Hıristiyanlığı savunmak için Kur'an'dan deliller getirmeye çalışmışlar ve bu münasebetle Hz. İsa, Hz. Meryem ve Ehl-i Kitap hakkındaki âyetleri zikretmişlerdir. Bu maksatla bazı âyetler maksadının veya anlamının dışına taşınmıştır. Theodore Ebû Kurre Hıristiyan inancını desteklemek amacıyla Kur'an âyetlerini bağlamından kopararak delil göstermeye çalışmış, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu ispatlamak için Kur'an'daki “*Allah'ın kelimesi*” (en-Nisâ 4/171) terkiibini bu yönde yorumlamıştır.¹¹⁹

Guadagnolus (ö. 1656) ise teslisi Kur'an'a dayanarak ispat etmeye çalışmış hatta Hz. Peygamber'in teslisi anlayamadığını, anlasaydı buna inanacağını iddia etmiştir.¹²⁰ Neredeyse bütün polemik eserlerinde Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkındaki âyetlerin Hıristiyanlık için delil olarak kullanıldığını ve yoruma tabi tutulduğunu söylemek mümkündür.¹²¹

4. Yanlış Kur'an Tercümeleri Sebebiyle Hz. Peygamber'e İsnad Edilen Gerçek Dışı İddialar

Kasıtlı veya kasıtsız yapılan yanlış Kur'an tercümeleri, İslâm'ın yanlış anlaşılmasına sebep olduğu gibi öncelikle Hz. Peygamber'in yanlış tanınması ve tanıtılmasına yol açmıştır. Bu husus, Kur'an ve İslâm kaynaklarının daha objektif tercüme edilmesine kadar sürmüştür, ancak tamamen ortadan kalkmamıştır. Batı'nın günümüzdeki İslâm anlayışında ve İslâmofobinin oluşmasında hâlâ bu tercümelerin izini görmek mümkündür.

Doğu'da ve Batı'da Kur'an'dan yapılan âyet iktibasları veya Kur'an'ın tamamının tercümesinin hedefi öncelikle Hz. Peygamber'in sahte (!) bir peygamber olduğunu isbata yöneliktir. Avrupa'da Rönesans ve Aydınlanma dönemine kadar İslâm'ın ve Kur'an'ın anlaşılması hedeflenmemiştir. XIX. asrın ilk yarısına kadar Batı'daki Kur'an tercümeleri yalnız Kur'an'ın tercümesinden ibaret değil, Hz. Peygamber ve İslâm hakkında bilgi veren eserler durumundadır. Kur'an, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözü olarak kabul edildiği için incelenmeye ve tercüme edilmeye değer görülmüştür. Ancak XX. yüzyıla yaklaşınca sadece Kur'an tercümesini hedefleyen

¹¹⁸ Wilhelm von Tripolis, *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*, çev. Peter Engels (Würzburg : Altenberge: Echter Verlag GmbH, 1998), 217.

¹¹⁹ İsmail Taşpınar, “Theodore Ebû Kurre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/84.

¹²⁰ Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kıssâs Filîbis Kıvâdânûlus*, 814-816.

¹²¹ Kur'an'ı Hz. İsa ve Hz. Meryem'in konumu hakkında en geniş bir şekilde delil olarak kullananlardan birisi de William of Tripoli'dir. Onun bu maksatla tercüme ettiği âyetler için bkz. Wilhelm von Tripolis, *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*, 343-360.

çalışmalara rastlanmaktadır.¹²² Avrupa'da Hz. Peygamber hakkında bilgi vermeyi hedefleyenler bunu Kur'an üzerinden yapmışlar ve Kur'an'ı onun sözü olarak görmüşlerdir.

Niketas von Byzanz İslâm'a reddiye olarak yaklaşık 870 miladî yıllarında yazdığı tahmin edilen *Confitatio Libri Mohamedis* adlı eserinde bir kısım âyetleri esas alarak İslâm ve Hz. Peygamber'e itirazlarını serdetmektedir. Bununla birlikte Niketas pekçok âyeti doğru nakletmemekte, kendine göre tercüme yapmaktadır.¹²³

Adrian Reland (ö. 1718), Avrupa'da İslâm'ı anlamaya ciddi arzu gösteren bir gence Hornbeck'in (ö. ?) ve Juan Andres'in (ö. 1515) İslâm'a reddiyelerinin verildiğini söyler. O, Robert of Ketton'un Latince Kur'an tercümesi ve diğer kitapların İslâm hakkında birçok yanlış bilgiler içerdiğinden dolayı Hz. Peygamber ve İslâm'a dair doğru bilgi almak isteyenlerin Arapça öğrenmelerini, Hz. Peygamber'i bizzat kendi dilinde yazılmış Arapça eserlerden tanınmasını tavsiye etmektedir. Adrian ayrıca Batı'nın Kur'an ve Hz. Peygamber'e bakışı açısından Don Martinus Alfonsus Vivaldus'un (ö. 1605) "Muhammed'in Kitabı okumak için değil, alay edilmek ve aşağılanmak içindir. Kur'an nerede bulunursa yakılmalıdır" dediğini aktarmaktadır.¹²⁴

İranlı bir âlimin eserine reddiye yazmış olan Guadagnolus, birçok âyeti çarpıtmış ve maksadından farklı yorumlamış, Hz. Peygamber'in kendisine ayrıcalık tanıdığını, İslâm şeriatının Müslümanları değil, sadece Hz. Peygamber'i mutlu etmeyi hedeflediğini iddia ederek bunu ispat için birçok âyet zikretmiştir. Hz. Peygamber'in Hz. Zeynep'le evliliği de onun genişçe yer verdiği konulardan biridir.¹²⁵ Kur'an'ı Hz. Peygamber'in eseri olarak niteleyen Guadagnolus, bunun için "Muhammed Kur'an'ında şöyle demiştir", "O Kur'an'ın müellifidir", "Muhammed Kur'an'da şöyle dedi", "Muhammed Ahzâb sûresinde şöyle dedi", "Kur'an'ın müellifi" ve "Muhammed'in şeriatı ve Kur'an'ı" gibi ifadeler kullanmaktadır.¹²⁶

Diğer taraftan Kur'an'da olmayan bazı hususlar Hz. Peygamber'e nisbet edilerek onun bunları Kur'an'da söylediği iddia edilmektedir. Meselâ Arethas (ö. 939), halifeye yazdığı mektubunda "Sizin yalancı (!) peygamberiniz Muhammed Kur'an'da 'seninle savaşmayan insanı öldürme, sana silah doğrultmayana silah doğrultma. Ağaçları kesme, kadınları öldürme, kilise ve

¹²² Çap, *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 415.

¹²³ Geniş bilgi için bkz. Trapp, "Gab es eine byzantinische Koranübersetzung", 1-17.

¹²⁴ Reland, *Zwey Bücher*, (Önsöz), VII; Krş. Çap, *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 377-378.

¹²⁵ Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kıssâs Filîbis Kuvâdânûlus*, 455-486; Çap, *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 290.

¹²⁶ Bkz. Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kıssâs Filîbis Kuvâdânûlus*, 7-8, 36, 518, 544, 546.

manastırlara dokunma' demektir" ifadesine yer vermektedir.¹²⁷ Bu ifadeler Kur'an'da bulunmamaktadır.

Doğu'da ve Batı'da Hz. Peygamber hakkındaki gerçek dışı iddiaların uydurma, kasıtlı yorum farklılığı, kaynakların yanlış anlaşılması, çarpıtma ve yetersiz Arapça bilgisi sonucu yanlış tercüme gibi birçok sebebi bulunmaktadır. Burada, yanlış tercüme sebebiyle Kur'an'dan hareketle Hz. Peygamber hakkında oluşturulan olumsuz telakkilerin bir kısmına yer verilecektir.

4. 1. Hz. Peygamber'in şehvet düşkünü olarak gösterilmesi

Birkaç âyet yanlış tercüme edilerek veya anlamı tahrif edilerek Hz. Peygamber'in şehvet düşkünü olduğu ileri sürülmüştür. Kur'an'dan hareketle Hz. Peygamber'in eleştirildiği âyetlerden biri olan "Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır" (en-Nisâ 4/3) âyetinin birden çok şekilde istismara açık tercüme edildiği görülmektedir. Erken dönemde Yuhannâ ed-Dımaşkı, ("nikâhlayınız" ifadesini emir olarak anladığından dolayı) İslâm'da çok evliliğin ve sayısız cariye edinmenin bir emir olduğunu iddia etmiştir. Daha sonraki bütün reddiye ve savunma maksatlı eserlerde Müslümanların kadınlara düşkün oldukları dile getirilmiştir. Yuhannâ, kadınları boşamanın tamamen erkeğin arzusuyla gerçekleştiğini, sınırlama olmaksızın bir kişinin, dilerse birini boşayıp başkasını alabileceğini de iddia etmiştir.¹²⁸

William of Tripoli ise söz konusu âyetteki sayıları toplayarak dokuz kadınla evlenmekten söz etmiştir. O, Kur'an'ın muhtevasını kötülerken, örnek olarak birden çok kadınla evlilik hakkındaki âyeti şöyle tercüme etmektedir: "Hanımlarınızdan arzu ettiğiniz gibi zevk alınız. Herkes bir, iki, üç, dört hanım sahibi olabilir. –onların toplamı dokuz olabilir.- Diğer kadınlardan da (cariyelerden) satın alabildiğiniz kadar sahip olabilirsiniz. Onlara bir at, bir yük hayvanı veya eşyanız gibi davranınız."¹²⁹ William, burada rakamları toplayarak Müslümanların dokuz kadınla evlenebileceğini iddia etmiştir. O, başka bir yerde ise Müslümana hitaben "Senin kitabın ve Muhammed şöyle diyor: Hanımlarınız sizin boşunuza gittiği müddetçe onlarla eğleniniz. Siz iki, üç, dört, yani dokuz kadın alabilirsiniz. Sahip olduğunuz câriyelerden de atlarınız veya yük taşıyan eşekleriniz gibi istifade ediniz" diyerek söz konusu âyete işaretle bulunmaktadır.¹³⁰

¹²⁷ Förstel, *Schriften zum Islam*, 37.

¹²⁸ Taşpınar, "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkı", 46.

¹²⁹ Wilhelm von Tripolis, *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*, 217, 243.

¹³⁰ Wilhelm von Tripolis, *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*, 243. William of Tripoli'nin Kur'an hakkındaki görüşleri hakkında geniş bilgi için bkz. Sabri Çap, "13. Asır Misyoner ve Oryantalistlerinden William of Tripo-

Guadagnolus ise, “Muhammed arzularının serbestliği ve bedeninin zevki için iftiralar oluşturdu” başlığı altında ve diğer bazı yerlerde sürekli Hz. Peygamber’in şehvet düşkünü olduğunu ileri sürmektedir.¹³¹ Yazar bu eserde sanki bu iddialar gerçekmiş gibi âyetleri çarpıtarak anlatmaya çalışmaktadır. O, ayrıca “Muhammed’in haksız yere sadece kendisine tanıdığı ayrıcalıklar” şeklinde bir kısma da yer vermekte ve burada Hz. Peygamber’in kendisini habîbullah, hâtemünnebiyyîn, Benî Adem’in en faziletlisi... gibi nitelendirmesini polemik malzemesi yapmaktadır.¹³²

Hz. Peygamber’i şehvetperest göstermek için suistimal edilen, yanlış tercüme ve gerçek dışı yoruma maruz bırakılan diğer bir âyet ise Resûlullah’ın Hz. Zeyneb’le evliliğinden bahseden âyetlerdir. Hatta Bizans’ta ve Avrupa’da Hz. Peygamber hakkındaki iftiraların en başında onun Hz. Zeyneb’le evliliğine dair iddialar gelmektedir. Bunlar, Resûlullah’ın Hz. Zeyneb’le evliliğinden söz eden âyetlerin tahrifi, ilave yorumlar ve yapılan uydurmalar vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu husustaki en erken bilgiler, Batı’nın İslâm hakkındaki temel kaynaklarından olan Yuhannâ ed-Dımaşkî’ye dayanmaktadır. Yuhannâ, “Kadın sûresi” dediği Nisâ sûresinden nakillerde bulunarak, Hz. Peygamber’in birtakım şehvî arzuları sebebiyle kölesi Zeyd’in eşi Zeyneb bint Cahş’la evlenmek için bir boşama türü icad ettiğini iddia etmektedir.¹³³ Batı’da Hz. Peygamber ve İslâm hakkında yazılan neredeyse bütün eserlerde bu konuya yer verilmiş ve bu yolla Resûlullah şehvetperest olarak gösterilmiştir. Voltaire’in (ö. 1778) tiyatro eseri ise bu iddiaların halk arasında yayılmasının zirvesini oluşturmuştur.¹³⁴

Yuhannâ ed-Dımaşkî, Nisâ sûresini “Kadın sûresi” olarak isimlendirmiş ve bu sûrede herkesin dört kadınla evlenebileceğinin bildirildiğini, gücü yetenlerin ise bin cariye almalarının emredildiğini, bir kimsenin, dilediğinde eşini boşayıp bir başkasını alabileceğinin söylendiğini iddia etmiştir. Yuhannâ, bu hükümleri Hz. Peygamber’in Zeyneb’le evlenebilmek için koyduğunu iddia etmekte ve Resûlullah’ın Hz. Zeyneb’le evliliğine dair âyet hakkında hayalî bir yorum yapmakta ve şöyle demektedir: “Muhammed’in, Zeyd adında bir arkadaşı vardı. Bu adamın, Muhammed’in kendisine vurulduğu güzel bir eşi vardı. Birlikte oturuyorlar iken, Muhammed şöyle dedi: “Arkadaşım! Allah benden senin eşini almamı istedi.” Zeyd, ona şöyle cevap verdi: “Sen bir peygambersin, Allah sana ne emrediyorsa onu yap.”

li’nin Hz. Peygamber ve Kur’an Hakkındaki Görüşlerinin Tahlil ve Tenkidi”, *Mizânü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 6/12 (2021), Yayın aşamasında.

¹³¹ Bkz. Guadagnolus, *İcâbetü’l-Kassıs Filîbis Kuvâdânûlus*, 588-603.

¹³² Guadagnolus, *İcâbetü’l-Kassıs Filîbis Kuvâdânûlus*, 611-621.

¹³³ Taşpınar, “Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhannâ ed-Dımaşkî”, 39-40.

¹³⁴ Ali Osman Ateş, “Hz. Peygamber’in Zeynep bint Cahş ile Evlenmesi Hakkındaki Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 161-180; Muhammed İhsan Hacısmaioğlu, “Osmanlı Müelliflerinin Çalışmalarında Zeyd-Zeyneb Hadisesi Bağlamında Voltaire’in Fanatizm veya Peygamber Muhammed’in Bağnazlığı Adlı Tiyatro Eseri Üzerine Değerlendirmeler” 19/1 (Haziran 2020), 307-338.

Olayı baştan anlatacak olursak, o şöyle demiştir: “Allah bana, eşini boşamanı emretti.” O da eşini boşar. Birkaç gün sonra o, şöyle der: “Allah bana, onu kendime almamı emretti.” Onu kendine eş olarak aldıktan ve onunla zîna ettikten sonra, şu kanunu yayınladı: “Kim, eşini boşamak istiyorsa onu boşasın. Ancak, onu boşadıktan sonra tekrar onunla evlenecekse, öncelikle kadınla bir başkası evlenmeli. Gerçekten de, bir başkası onunla evlenmediği müddetçe onunla evlenemez.”¹³⁵

Yuhannâ, Hz. Zeyneb’le evlilik hakkındaki el-Ahzâb, 33/37. âyeti ve birden çok eşle evlilikten söz eden en-Nisâ 4/3. âyeti söz konusu ederek her iki âyette yer almayan bazı yorumları eklemektedir. Burada bin cariye söz edilmediği halde Yuhannâ rakam vermiştir. O, ayrıca dört kadınla evliliğin emir olduğunu iddia etmiştir. Yine, Nisâ sûresindeki birden çok evlilikle ilgili âyetle Hz. Peygamber’in Hz. Zeyneb’le evliliği arasında da bağ kurmuştur. Abdülmesîh b. İshâk el-Kindî (III./IX. yüzyıl) de el-Ahzâb 33/37-38. âyetleri naklederek Resûlullah’ın Hz. Zeyneb’le evliliğini polemik meselesi yapanlardan birisidir.¹³⁶

Guadagnolus ise en-Nisâ 4/23. âyette evlatların eşleriyle evlilik yasaklandığı halde Resûlullah’ın el-Ahzâb 33/50’de (خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) ifadesiyle evlilik hususunda kendisine ayrıcalık tanıdığını iddia ettiği gibi, Hz. Zeyneb’le evliliğe dair âyetler, eşlerinin mü’minlerin annesi oldukları, ganimetten 1/5 pay alması gibi daha birçok konudaki âyetleri zikrederek Hz. Peygamber’in kendisine diğer Müslümanlara göre ayrıcalıklar tanıdığını iddia etmiştir.¹³⁷ Yine Kur’an’ın 12 kadınla evliliğe izin verdiğine dair bir iddiadan da söz edilmektedir.¹³⁸

Belirtmeliyiz ki, erken dönemlerden itibaren Resûlullah’ın Hz. Zeyneb’le evliliği bazı âyetler de ileri sürülerek polemik malzemesi yapıldığı gibi onun peygamberliğini reddetmek için geçmişten günümüze onun evlilik hayatı sürekli gündemde tutulmuş ve Hz. Peygamber şehvet düşkünü olarak gösterilmiştir.¹³⁹ İslâm’ın ve Hz. Peygamber’in şehvetperest gösterilmesinde başka birçok âyet ve uydurulan efsaneler delil olarak ileri sürülmüştür. Ne yazık ki bu tavrın günümüzde de devam ettiği bir vakiadır.

¹³⁵ Taşpınar, “Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki”, 53; Raeder, *Antworten auf den Islam*, 24.

¹³⁶ Abdullah b. İsmail el-Hâşimî - Abdülmesîh b. İshak Kindî, *Risâletü Abdillâh b. İsmâil el-Hâşimî ilâ Abdilmesîh b. İshâk el-Kindî yed’ühü bibâ ile’l-İslâm ve risâletü Abdilmesîh ile’l-Hâşimî yeruddühü bibâ aleyhi ve yed’ühü ile’n-Nasrâniyye* (London: 1880), 50-51. O, Resûlullah’ın Hz. Âişe ile evliliğini de ifk hâdisesiyle ilgili âyetleri naklederek polemik mevzuu yapmıştır.

¹³⁷ Geniş bilgi için bkz. Guadagnolus, *İcâbetü’l-Kıssâs Fîlîbis Kuvâdânûlus*, 455-486.

¹³⁸ Reland, *Zwey Bücher*, 131.

¹³⁹ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Sarıçam vd., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 311-358; Hıdır, *Bati’da Hz. Muhammed İmajı*, 248-252.

4. 2. Hz. Peygamber'in insanları kendisine ibadet ettirdiği iddiası

Kur'an tercümelerine dayanılarak Hz. Peygamber'e yapılan iftirallardan bir diğeri ise onun kendisini ilahlaştırıp Allah ve meleklerin kendisine dua ettiklerini söyleyerek insanların da kendisine ibadet etmelerini emrettiği iddiasıdır. Adrian (ö. 1718), Batı'da birçok şahsın Müslümanların Allah'ın Muhammed'e dua ettiğine inandıklarını ve bunun el-Ahzâb 33/56. âyetin yanlış tercüme edilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir.¹⁴⁰ Erken bir dönemde Ricoldo (ö. 1320) "O (Allah), sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size merhamet eden; melekleri de sizin için bağışlanma dileyendir. Allah mü'minlere çok merhamet edendir" (el-Ahzâb 33/43) ve "Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât ve selâm okuyunuz" (el-Ahzâb 33/56) âyetlerini yanlış tercüme etmiş, Bizanslı Kantakuzenos da ona dayanarak söz konusu âyetlerde geçen "هُوَ" ve "الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ" ifadelerini yanlış anlamıştır. O, buradan hareketle Allah'ın ve meleklerin Hz. Peygamber'e dua ettiğini iddia etmiştir.¹⁴¹

Kantakuzenos, yanlış tercüme yaptığı gibi bunun üzerinden Hz. Peygamber'in biri büyük, diğeri küçük olan iki ilah kabul ettiğini de iddia etmektedir. Onun bu husustaki görüşlerini aynen aktarmak istiyoruz: "O (Muhammed) Ahzâb sûresinde şöyle der: 'Allah ve melekleri sürekli Muhammed ve onunla aynı düşüncede olanlar için dua eder.' Sen ne diyorsun be adam! Allah başkalarının kurtuluşu için dua mı ediyor? Eğer Allah dua ederse, ya o bizzat kendisinin bir isteği için dua eder, ya da başka birinin ihtiyacı için dua eder. Eğer kendisi için dua ederse bu durumda bu ifade saçmadır. O niçin dua etmeye ihtiyaç duysun? O kendi isteklerini yerine getiremiyor mu? Eğer o bir isteğini gerçekleştirme için başkasına dua ediyorsa, bundan onun kendisinden daha büyük olan diğer bir tanrıya dua ettiği anlaşılır. Çünkü küçük olana büyük olanın yardım etmesi tartışmasızdır. Öyleyse bak Muhammed! Sana göre biri küçük diğeri büyük iki tanrı vardır. Birisi dua ediyor/talepte bulunuyor, diğeri ise onun isteğini yerine getiriyor. Sen de gökleri ve yeri yaratan tanrıyı ilah olarak kabul ediyorsun ve ona ibadetinle saygı gösteriyorsun. Fakat onun senin için dua ettiğini iddia ediyorsun."¹⁴² Kantakuzenos ayrıca yemin keffareti hakkındaki el-Mâide 5/89. âyetinden iktibasta bulunarak Hz. Peygamber'in Allah'ın kendisine yalan yere yemin etmesine izin verdiğini söylediğini iddia etmektedir.¹⁴³

4. 3. Hz. Peygamber'in ilâhî dini değiştirdiği iddiası

Guadagnolus tarafından Allah'ın şariatının daimî olması gerektiği, hâlbuki Resûlullah'ın yeni bir din tebliğ etmekle önceki ilâhî şariatları tahrip ettiği ileri sürülmekte, hatta Kur'an'daki

¹⁴⁰ Reland, *Zwey Bücher*, 80-81.

¹⁴¹ Reland, *Zwey Bücher*, 297.

¹⁴² Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 297.

¹⁴³ Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 281.

mensûh olduğundan bahsedilen veya bazı ahkâmı haber veren âyetler gerekçe gösterilerek Hz. Peygamber kendi şeriatını da değiştirmekle itham edilmektedir. Guadagnolus, şeriatın devamlı olacağını fakat Kur'an şeriatının devamlı olmadığını iddia etmektedir. O, zina başta olmak üzere Kur'an'ın bazı yasakları mübah saydığını, bazı mübahları ise yasakladığını ileri sürmektedir. O, cariyelerle ilişki ve Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'le evliliğini de yasakları mübah kılması olarak değerlendirmektedir. Yine Hz. Peygamber'in sadece kendisinden önceki şeriatları değiştirmekle kalmadığını, kendi şeriatını da değiştirdiğini, dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şeriatının sabit olmadığını ileri sürmektedir.¹⁴⁴ Guadagnolus, bu konuda el-Mâide 5/3. âyette yenilmesi haram olan şeylerin dokuz, En'âm 6/145. âyette ise dört olarak değiştirildiğini iddia eder ki, burada nesih söz konusu değildir.¹⁴⁵

4. 4. Bazı âyetlerin kasten gerçek dışı yorumlanarak Hz. Peygamber'in karalanması

Kasıtlı veya kasıtsız tercüme hatalarıyla İslâm ve Hz. Peygamber tahkir edilip karalandığı gibi bazen de bir kısım âyetler anlamı dışında yorumlanarak veya bağlamlarından koparılarak aynı hedefe ulaşmak istenmiştir. Bunun örnekleri tercüme hatalarına nisbetle daha çoktur.

Oldukça erken bir dönemde Kindî, “*O seni yetim bulup barındırmadı mı?, Seni yol bilmez halde bulup yol göstermedi mi? ve seni yoksul bulup zengin etmedi mi?*” (Duhâ 93/6-8) âyetlerini Hz. Peygamber'in diğer insanlarla birlikte putlara taptığına delil olarak zikretmektedir.¹⁴⁶ Kantakuzenos ise Tahrim sûresi'nin ilk âyetini söz konusu ederek Hz. Peygamber'in Ya'kubî olan Mâriye ile birlikte olmayacağına yemin ettiğini, Allah'ın ona izin verdiğini ve yeminini bozduğunu ve bu izne Cebrâil ve Mikâil'in şahit olduğunu söylediğini iddia etmektedir. O, yemin kefareti ile ilgili âyetleri de gerekçe göstererek Hz. Peygamber'in ‘yalan yere yeminin Allah nezdinde cezalandırılmayacağını’ söylediğini ileri sürmektedir.¹⁴⁷

William of Tripoli ise Müslümana hitaben “*Senin bütün âlimlerin Muhammed'in asla bir harfî bile tanımadığını bilirler. O, nasıl dinini ihtiva eden bir kitap yazmış olabilir?*” demektedir.¹⁴⁸ Tercüme hatası olmamakla birlikte kasıtlı yorumlarla Hz. Peygamber'in karalanmasına çalışılmıştır. Burada Kur'an'dan Hz. Peygamber'in ümmîliğine delil gösterilmek istenmiştir.

¹⁴⁴ Bkz. Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kıssâs Fîlîbis Kuvâdânûlus*, 518; Çap, *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*, 290-291.

¹⁴⁵ Bkz. Guadagnolus, *İcâbetü'l-Kıssâs Fîlîbis Kuvâdânûlus*, 523.

¹⁴⁶ Hâşimî - Kindî, *Risâletü Abdillab b. İsmâil el-Hâşimî ilâ Abdilmesîb*, 32.

¹⁴⁷ Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 281.

¹⁴⁸ Wilhelm von Tripolis, *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*, 245-247.

Kur'an'ın yanlış anlaşılması veya hatalı tercümesi sebebiyle Hz. Peygamber'in olumsuz imajlarla takdiminin örnekleri bunlarla sınırlı değildir. Tercüme hatası olmaksızın oldukça yoğun bir şekilde yapılan yorumlarla Hz. Peygamber'in tahkir edilmesinin örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Bilhassa Bizans'ta Euthymius ve Kantakuzenos Kur'an üzerinden Hz. Peygamber'i tanımlamaya çalışmakta ve birçok âyete işarette bulunmaktadır.¹⁴⁹ Buna bir misal olarak Euthymius şöyle demektedir: “(Muhammed) yenilecek olan hayvanlardan sadece domuzu istisna eder, köpeği, kurdu veya diğer bir hayvanı değil. O, kandırdığı (!) kimseleri her şeyi yemeye teşvik eder. Zira şöyle demektedir: “Yeryüzünde ne varsa hepsini yiyiniz. Çünkü onlar temiz ve güzeldir. Şeytanın peşinden gitmeyiniz” (el-Bakara 2/168). Açıkta ki o, Tanrı'yı bir yiyeceği temiz olarak, şeytanı ise kirli olarak nitelendiren biri şeklinde zikretmektedir...”¹⁵⁰ O, bu suretle Hz. Peygamber'in Müslümanlara köpeği, kurdu, her şeyi helâl kıldığını iddia etmektedir. Burada âyetin doğru zikredildiği fakat hiç alakası olmayan bir hüküm istinbatında bulunulduğu görülmektedir. Adrian ise Müslümanlara nisbet edilen bu iddianın doğru olmadığını genişçe ele alarak reddetmektedir.¹⁵¹

Niketas “(هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) (et-Tevbe 9/33) Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resûlünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler hoşlanmasalar da!” âyetindeki “لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ” ifadesinden Hz. Peygamber'in bütün dinlerden üstün olarak hak dinleri tahrip edeceği anlamını çıkarmış ve bu âyeti Resûlullah'ın “deccâl” olduğuna delil göstermiştir.¹⁵²

Tercüme hatalarıyla Müslümanlara nisbet edilen gerçek dışı iddialar sadece Kur'an'ın yanlış tercümesine dayanmaz. Meselâ ezanda geçen “Allâhü Ekber” ifadesi bile Müslümanların “Alla” ve “Cabar/Kubar” adında iki yıldızla taptıkları şeklinde anlaşılmıştır.¹⁵³ Bizans ve Latin dünyasında bu tartışmanın oldukça yaygın olduğu görülmektedir.¹⁵⁴

Sonuç

Kur'an'ın Doğu dillerine tercümesi İslâm'ı kabul eden Türk veya İranlılar tarafından yapıldığı için daha doğru tercüme yapılmış, çevirinin zorluğu dışında bir muhteva tenkidine maruz kalmamıştır. Fakat Kur'an'ın Grekçe ve Latince gibi Müslüman olmayanların dillerine ilk

¹⁴⁹ Bu hususta örnekler için bkz. Förstel, *Schriften zum Islam*, 45-83; Kantakuzenos, *Christentum und Islam*, 245-369.

¹⁵⁰ Förstel, *Schriften zum Islam*, 67.

¹⁵¹ Reland, *Zwey Bücher*, 116-118.

¹⁵² Gleis, “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse”, 19-21. Ayrıca bkz. Versteegh, *Greek Translations of the Qur'an*, 63.

¹⁵³ Bkz. Reland, *Zwey Bücher*, 74-77.

¹⁵⁴ Bu husustaki tartışmalar hakkında geniş bilgi için bkz. Wolfgang Eichner, “Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern-II”, *Der Islam* 23/4 (1936), 234-239.

tercümeleri ise İslâm'a reddiye ve misyonerlik düşüncesiyle yapıldığından, hatalı ve çarpıtmalarla doludur. Kur'an, vahiy olarak kabul edilmeyip Hz. Peygamber'in –hatta daha sonrakilerin- sözü olarak görüldüğünden, gerçek dışı tercüme yapılarak Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e birçok iftirada bulunulmuştur.

Batı'da yapılan ilk Kur'an tercümelerinin esas itibariyle Kur'an üzerinden Hz. Peygamber'i kötileyerek anlatmayı hedeflediği söylenebilir. Avrupa'da Kur'an Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözü olarak görüldüğünden dolayı, Kur'an vasıtasıyla Hz. Peygamber'i tanıtmaya veya tanıma hedeflenmiştir. Bunun bir sonucu olarak Batı'da yapılan Kur'an tercümelerinde Kur'an'dan olmayan bazı bölümler de yer almış, müstakil Kur'an tercüme ancak Aydınlanma döneminden sonra mümkün olmuştur. Bundan önceki Kur'an tercümelerini “Hz. Peygamber hakkındaki eserler” olarak görmek mümkündür.

Gayr-i müslimler tarafından yapılan hatalı Kur'an tercümelerine tarih boyunca Müslümanlar ilgisiz kalmışlardır. Avrupa'da beş asır boyunca Hıristiyanlık dünyasında İslâm karşıtı eserlerin ilk müracaat kaynağı olan Robert of Ketton'un ilk Latince Kur'an tercümesi İslâm dünyasında hiç dikkate alınmamış ve buna itirazda bulunulmamıştır. Daha sonraki zamanlarda da oryantalistler tarafından yapılan birçok Kur'an tercümesi bulunduğu halde bunlar Müslümanlar tarafından takip edilememiş, bu çeviriler İslâm âlemindeki kütüphanelerde yer almamıştır. Müslümanlar tarafından son asırlara kadar Kur'an'ın, başta Avrupa dilleri olmak üzere gayr-i müslim toplulukların dillerine tercüme edilmesi düşünülmemiştir. Tesbit edilebildiği kadarıyla bir Müslüman tarafından Avrupa dillerinden herhangi birine Kur'an'ın tercüme edilmesi için XX. asrı beklemek gerekmiştir.

Bugün dünyada halen Kur'an'ın tercüme edilmediği birçok dil bulunmaktadır. Günümüzde de dünyadaki muhtelif dillere yapılan Kur'an tercümelerinin büyük bir kısmının gayr-i müslimlere ait olduğu bir gerçektir. Bu sebeple birçok dildeki Kur'an tercümesi Arapça'dan değil, İngilizce'den yapılmıştır. Kültürel, tarihî ve dinî sebeplerden dolayı farklı dillerdeki Kur'an meâllerinin sebep olacağı yanlış anlamaların ve İslâm karşıtlığının, hatta İslâmofobinin analizini yapacak bir bilimsel kurum veya kuruluş bulunmamaktadır. Dünyanın birçok bölgesinde Müslümanlar gerçek İslâm'ı anlatmadan önce gayr-i müslimler onu kötileyerek ve çarpıtarak anlatmaktadırlar. Kur'an, Hz. Peygamber ve İslâm, mahallî ve evrensel bir üslûbla Müslümanlar tarafından yapılan ideal tercümelerle veya telif eserlerle tanıtılmayınca, geçmişte olduğu gibi günümüzde de gayr-i müslimler ve bazen İslâm düşmanları veya misyonerler tarafından tanıtılmaktadır. Tarih boyunca Müslümanların çok yakınında bulunmuş, bazen bir arada yaşamış

olan, hatta Ehl-i kitap olarak İslâm'la birçok ortak geçmişi ve müşterekleri bulunan Hıristiyanların İslâm ve Kur'an'ı anlayamamalarından ya da anlamak istememelerinden gerekli dersler çıkarılmamıştır. Batı'da Aydınlanma döneminden sonra ve bilhassa günümüzde geçmişten farklı olarak Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e objektif bakabilen büyük bir kitle bulunmaktadır. Bugün gerçek dışı tercüme ve yorumları geçmişteki gibi insanlara kabul ettirmek kolay değildir. Hatta gayr-i müslimler tarafından yapılan Kur'an tercüme ve yorumlarının yanlışlarını da Müslümanlardan çok yine oryantalistler ortaya koymaya çalışmaktadır.

Avrupa'da Aydınlanma döneminden sonra aslına uygun Kur'an tercümeleri yapılmaya başlamıştır. Hatta XX. yüzyıl ve sonrasında Batı'da yapılan bazı Kur'an tercümelerindeki hatalar, Müslümanlar tarafından yapılan pek çok Kur'an tercümesindekinden daha fazla değildir. Günümüzde Adel Theodor Khoury ve Muhammed Salim Abdullah gibi gayr-i müslim ve Müslüman şahısların müşterek hazırladıkları, Muhammed Esed ve Ahmed von Denffer gibi mühtediler tarafından yazılan meâller mevcuttur. Buna rağmen İslâm'ın, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in yanlış tanıtılması ve kısaca İslâmofobinin Avrupa'da ve bütün dünyada yayılması karşısında Müslümanların yeteri kadar bir çaba içinde bulduklarını söylemek imkânsızdır. Dünyanın birçok yerindeki insanlar, İslâm hakkında ilk bilgileri Müslümanlar vasıtasıyla değil, İslâm karşıtı misyonerlerden veya İslâm hakkında gerçek dışı bilgiler ihtiva eden yazılı-sözlü kaynaklardan öğrenmektedirler. Günümüzde Afrika, Amerika ve Uzakdoğu toplumlarının İslam ve Kur'an hakkındaki bazı bilgilerinin Ortaçağ'da yaşamış olan insanlardan çok farklı olmadığını söylemek mübalağa olmayacaktır.

Çeşitli sebeplerle ve büyük ölçüde kasıtlı olarak yapılan Kur'an tercümelerindeki hatalar sebebiyle bilhassa Avrupa'da uzun süre Kur'an'ın ve İslâm'ın doğru anlaşılması ve Hz. Peygamber'in gerçek yüzüyle tanınması mümkün olmamıştır. Öncelikle *samed*, *kenser*, *alak* gibi kelimeler kasıtlı olarak sözlük anlamlarından da uzak bir şekilde tercüme edilerek hayalî bir İslâm anlayışı oluşturulmuş ve Kur'an'dan hareketle yapılan bütün kurgular Hz. Peygamber'i tahkir, karalama ve küçük düşürmenin malzemesi yapılmıştır. Kelimelerin yanlış tercümeleri mümkün olmadığında ise âyetlere yükledikleri ilgisiz yorumlarla bunu yapmaya çalışmışlardır. Bizans'ta ve Endülüs'te birbirine çok yakın yaşayan insanlar, Aydınlanma çağına kadar İslâm'ı anlamamak ve tanımamak için adeta direnmişlerdir.

Âyetlerin yanlış tercümelerine dayanan bir kısım olumsuz telakkiler kısmen azalmakla birlikte günümüze kadar gelmiştir. Gelişmiş olan medya iletişim araçları vasıtasıyla hızlandırılan bu menfi tutum, İslâmofobi olarak canlılığını sürdürmektedir. Bugün Batı'da geçmişte yapılan bu

hatalı tercümeleeri yine insaflı oryantalistlerin eleştirdiklerini görmekteyiz. Hatta son derece az hatalı Kur'an tercümeleerinin varlığı sevindiricidir. Fakat bu durumun Avrupa dışında da mevcudiyetinden söz etmek imkânsızdır. Müslümanların ise geçmişte olduğu gibi günümüzde de yapıcı ve etkili mücadele ve tebliğ metodlarını geliştirememeleri, hatta İslâmofobi ile mücadele olarak ortaya koydukları çabalar, bu olumsuz tabloyu daha da kötüleştirmekten başka bir sonuç vermemektedir. Dünyadaki İslâmofobiye dair Müslümanların tepkisel tutumu ise neredeyse azınlık olarak az sayıda Müslümanın bulunduğu Avrupa ve Amerika ile sınırlıdır. Dünyanın geri kalanındaki İslâm algısı henüz Müslümanların pek ilgi alanına girememektedir. Belki de Afrika, Güney Amerika ve Uzakdoğu'da İslâm ve Kur'an hakkında Bizans'ta veya Ortaçağ Avrupa'sında yazılıp-çizilenler günümüzde de tekrarlanıyor ve kabul görüyordur.

Etik Beyan / Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s):

Sabri ÇAP

Finansman / Funding:

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Adıgüzel, Cumhur Ersin. “Endülüslü Bir Mütercimın Gözüyle XVII. Yüzyılda Avrupa: Ahmed b. Kâsım el-Hacerî'nin Fransa ve Hollanda Seyahati”. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 30 (Aralık 2016), 1-22.
- Ateş, Ali Osman. “Hz. Peygamber'in Zeynep bint Cahş ile Evlenmesi Hakkındaki Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 161-180.
- Aydar, Hidayet. *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996.
- Aydar, Hidayet. “Türklerde Anadilde İbadet Meselesi -Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Kadar-”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 14 (2006), 47-65.
- Aydar, Hidayet. “Türklerde Kur'an Çalışmaları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 1 (1999), 159-235.
- Burman, Thomas E. “Tafsîr and Translation: Traditional Arabic Qur'ân Exegesis and the Latin Qur'âns of Robert of Ketton and Mark of Toledo”. *Speculum* 73/3 (1998), 703-732. <https://doi.org/10.2307/2887495>.
- Cecini, Ulisse. *Alcoranus Latinus: Eine sprachliche und kulturwissenschaftliche Analyse der Koranübersetzungen von Robert von Ketton und Marcus von Toledo*. Münster: LIT, 2012.
- Cecini, Ulisse. “Some Remarks on the Translation of Proper Names in Mark of Toledo's and Robert of Ketton's Latin Qur'ân Translations”. *Al-Qantara: Revista de Estudios Arabes* 35/2 (2014), 579-605.
- Çap, Sabri. “13. Asır Misyoner ve Oryantalistlerinden William of Tripoli'nin Hz. Peygamber ve Kur'an Hakkındaki Görüşlerinin Tahlil ve Tenkidi”. *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 6/12 (2021), Basım aşamasında.
- Çap, Sabri. *Goldzîber Öncesi Oryantalizm ve Hadis*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2019.
- Çap, Sabri. “Mahmut Muhtar Paşa'nın (1867-1935) Kur'an ve Hadisle İlgili İki Eseri Üzerine”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/2 (2016), 185-219.
- Efe, Seyfullah. “Kur'ân'ın Farsça'ya Tercümesi ve İlk Farsça Tefsirler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2013), 221-237.
- Eichner, Wolfgang. “Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern-I”. *Der Islam* 23/3 (1936), 133-162. <https://doi.org/10.1515/islam.1936.23.3.133>.

- Eichner, Wolfgang. “Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern-II”. *Der Islam* 23/4 (1936), 197-244. <https://doi.org/10.1515/islam.1936.23.4.197>.
- Förstel, Karl. *Schriften zum Islam von Arethas und Euthymios Zigabenos und Fragmente der griechischen Koranübersetzung*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2014.
- Gazquez, Jose Martinez- Cruz, Óscar de la- Ferrero, Cándida- Petrus, Nădia. “Die lateinischen Koranübersetzungen in Spanien”. *Juden, Christen und Muslime*. ed. Mathias Lutz-Bachman, Alexander Fidora. 27-39. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004.
- Glei, Reinhold F. “Der Mistkäfer und andere Missverständnisse. Zur frühbyzantinischen Koranübersetzung”. *Frühe Koranübersetzungen Europäische und außereuropäische Fallstudien*. 9-24. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag, 2012.
- Guadagnolus, Philippus. *Îcâbetü'l-Kıssıs el-bakır Filîbis Kuvâdânûlus er-râhib min rubbâniyye yûkâlû lehâ bi-lügati'l-Frencî Kelerîkâs Mînûr ilâ Ahmed eş-şerîf b. Zeynelâbidîn el-Fârisî el-İsfahânî (Apologia pro Christiana religione...)*. Romae: typ. Sacr. Congreg. De Prop. Fide, 1637.
- Güterbock, Carl. *Der Islam im Lichte der byzantinischen Polemik*. Berlin: Guttentag, 1912.
- Hacerî, Ahmed b. Kâsım el-. *Kitabü Nâsiriddîn ale'l-kavmi'l-kâfirîn*. ed. P. S. van Koningsveld, Q. Samarrai, G. A. Wiegers. Madrid: el-Meclisü'l-a'lâ li'l-ebhâsi'l-ilmiyye, 1997.
- Hacıismailoğlu, Muhammed İhsan. “Osmanlı Müelliflerinin Çalışmalarında Zeyd-Zeyneb Hadise-si Bağlamında Voltaire’in Fanatizm veya Peygamber Muhammed’in Bağnazlığı Adlı Tiyat-ro Eseri Üzerine Değerlendirmeler”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2020), 307-338.
- Hagemann, Ludwig. *Christentum Contra Islam: Eine Geschichte gescheiterter Beziehungen*. Darmstadt: WBG Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2015.
- Hagemann, Ludwig. *Der Kur’ân in Verständnis und Kritik bei Nikolaus von Kues: Ein Beitrag zur Erbel-lung islamisch-christlicher Geschichte*. Frankfurt am Main: Knecht, 1976.
- Hagemann, Ludwig. “Die erste lateinische Koranübersetzung – Mittel zur Verständigung zwisc-hen Christen und Muslimen im Mittelalter” *Orientalische Kultur und Europäisches Mittelalter*. ed. Albert Zimmermann - Ingrid Craemer-Ruegenberg. 45-58. Berlin, Boston: De Gruy-ter, 1985. <https://doi.org/10.1515/9783110859775.45>
- Hamidullah, Muhammed. *Kur’an-ı Kerim Tarihi (Bir Deneme)*. Terc.: Mehmet Sait Mutlu, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1965.

- Hammer-Purgstall, Joseph von. *Die Geisterlehre der Moslimen*. Wien: K. Hof- und Staatsdruckerei, 1852.
- Hâşimî, Abdullah b. İsmail el-Kindî, Abdülmesih b. İshak. *Risâletü Abdillab b. İsmâil el-Hâşimî ilâ Abdilmesîb b. İshâk el-Kindî yed'ûbü bibâ ile'l-İslâm ve risâletü Abdilmesîb ile'l-Hâşimî yeruddübâ bibâ aleyhi ve yed'ûbü ile'n-Nasrâniyye*. London: 1880.
- Hıdır, Özcan. *Batı'da Hz. Muhammed İmajı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Högel, Christian. "An early Anonymous Greek Translation of the Qur'ân. The Fragments from Niketas Byzantios' Refutatio and the Anonymous Abjuratio". *Collectanea Christiana Orientalia* 7 (2010), 65-119.
- Hogel, Christian. "The Greek Qur'an: Scholarship and Evaluations". *Orientalia Suecana* 61/Supplement (2013), 173-181.
- John of Damascus - Thāwdhūrus Abū Qurrah approximately. *Schriften Zum Islam /Johannes Damaskenos Und Theodor Abū Qurra; Kommentierte griechisch-deutsche Textausgabe von Reinhold Gleib /Adel Theodor Khoury*. çev. Reinhold Gleib - Adel Théodore Khoury. Würzburg: Echter, 1995.
- Kantakuzenos, Johannes. *Christentum und Islam: Apologetische und polemische Schriften*. ed. Karl Förstel. Altenberge: Oros Verlag, 2005.
- Karlığa, H. Bekir. "Gazzâlî-Eserleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 13/518-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Khan, Mofakhkhar Hussain. "Kur'an-ı Kerim'in Bengalce Tercümelerinin Tarihçesi". çev. Mustafa Dağlı. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1983), 373-380.
- Khoury, Adel Théodore. *Der Koran: Arabisch-Deutsch: Übersetzung und wissenschaftlicher Kommentar*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1990.
- Kutluay, İbrahim. "Zeyd b. Sabit'e Yahudi Yazısını/Dilini Öğretme Talimatı Verilmesi ile İlgili Rivayetler Üzerine". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 7/2 (2009), 129-157.
- Niketas von Byzanz. *Schriften zum Islam*. Würzburg: Echter Verlag, 2000.
- Nuaymî, Sâdık Muhammed. "Chouraqui'nin Kur'ân-ı Kerîm Tercümesi Üzerine Tenkitli Bazı Mülâhazalar". çev. Hidayet Aydar. *Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi* 13-15/2 (1999), 147-176.

- Raeder, Siegfried. *Antworten auf den Islam: Texte christlicher Autoren vom 8. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Neukirchen: Neukirchener Verlag, 2006.
- Reland, Adrian. *Adrian Relands Zwey Bücher von Der Türckischen Oder Mohammedischen Religion*. Hannover: Förster, 1716.
- Sarıçam, İbrahim vd. *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammad Tasavvuru*. Ankara: Nobel Yayın, 2011.
- Schweigger, Salomon. *Alcoranus Mahometicus, Das ist: Der Türcken Alcoran, Religion vnd Aberglauben*. Nürnberg: Halbmayr, ... Zum andernmal in Druck gegeben, 1623.
- Simelidis, Christos. “The Byzantine Understanding of the Qur’anic Term ‘al-Şamad’ and the Greek Translation of the Qur’an”. *Speculum* 86/4 (2011), 887-913.
- Şenavcu, Halil İbrahim. “Japon Dinleri”. *Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 262-282. İstanbul: Milet Nihal Yayınları, 2019.
- Şengül, Fatma Seda. “Yahudi Bilgin Hasday Crescas’ın Teslis İnancına Yönelttiği Eleştiriler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2014), 163-184.
- Tanyu, Hikmet. “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (1966), 95-124.
- Taşpınar, İsmail. “Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki (649-749) ve İslâm”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2001), 23-54.
- Taşpınar, İsmail. “Theodore Ebû Kurre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/83-84. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Tischler, Matthias M. “Supposed and True Knowledge of the Qur’ân in Early Medieval Latin Literature, Eighth and Ninth Centuries”. *Journal of Transcultural Medieval Studies* 5/1 (2018), 7-54. <https://doi.org/10.1515/jtms-2018-0002>.
- Todt, Klaus-Peter. *Kaiser Johannes VI. Kantakuzenos und der Islam: politische Realität und theologische Polemik im palaiologenzeitlichen Byzanz*. Altenberge: Oros Verlag, 1991.
- Trapp, Erich. “Gab es eine byzantinische Koranübersetzung?”. *Diptycha Hetaireias Byzantinon Kai Metabyzantinon Meleton* 2 (1980/1981), 7-17.

- Ulbricht, Manolis. “et-Tercemetü'l-ûlâ li'l-Kur'âni'l-kerîm mine'l-karn 8/9 m. fî sicâli Nîkîtâs el-Bîzantî (el-karn 9 m) mea'l-İslâm bi'smi tenfidî'l-Kur'ân”. *Chronos Revue d'Historie de l'Université de Balamand* 25 (2012), 33-58. <https://doi.org/10.31377/chr.v25i0.421>.
- Umerî, Ekrem Ziya. “Oryantalizmin Sünnet ve Siyer İlmine Yaklaşım Tarzı”. çev. Adil Yavuz. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (2003), 231-251.
- Venerabilis, Petrus. *Schriften zum Islam*. Altenberge: CIS-Verlag, 1985.
- Versteegh, Kees. “Greek Translations of the Qur'ân in Christian Polemics (9th century A.D.)”. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 141/1 (1991), 52-68.
- Wilhelm von Tripolis. *Notitia de Machometo. De statu Sarracenorum*. übersetz.: Peter Engels. Würzburg : Altenberge: Echter Verlag GmbH, 1998.
- Yaşar, Hüseyin. *Avrupa ve Kur'an Avrupa'da Kur'an Araştırmaları ve Çevirileri Üzerine İnceleme*. İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2002.
- Yaşar, Naif. “Ludovico Marraccio Lucensi ve Alcorani Textus Universus Arabice et Latine Adh Kur'an Tercümesi Üzerine”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 250-265.
- Yolles, Julian. “Scientific Language in the Latin Qur'ans of Robert of Ketton and Mark of Toledo”. *Journal of Qur'anic Studies* 22/3 (2020), 121-148.